

Badanie efektywności mechanizmów konsultacji społecznych

RAPORT KOŃCOWY ZAŁĄCZNIK 5 – WYNIKI BADANIA „OMNIBUS”

ZNAK SPRAWY: 43/DPP/PN/2009

Zamawiający:

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

ul. Nowogrodzka 1/3/5/, 00-513 Warszawa

Wykonawca: Konsorcjum w składzie

1. **SMG/KRC Poland Media S.A.**

ul. Nowoursynowska 154a, 02-797 Warszawa

2. **Pracownia Badań i Innowacji Społecznych
„Stocznia”**

ul. Bracka 20a, 00-028 Warszawa

Warszawa, 28 lutego 2011 r.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

 www.pozytek.gov.pl

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Badanie współfinansowane przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

SPIS TREŚCI

1	Nota metodologiczna	3
1.1	Sposób doboru próby	3
1.2	Uwagi odnośnie realizacji badania	4
1.3	Kształt kwestionariusza	4
2	Wnioski i rekomendacje	6
3	Zainteresowanie obywateli sprawami publicznymi i aktywność obywatelska	8
3.1	Zainteresowanie obywateli sprawami kraju i lokalnej społeczności oraz poczucie wpływu na te sprawy	9
3.2	Wpływ organizacji pozarządowych na sprawy kraju oraz lokalnej społeczności	14
3.3	Aktywność obywatelska	15
4	Ocena działalności informacyjnej władz gminy	20
5	Wiedza i doświadczenia związane z konsultacjami społecznymi	25
5.1	Wiedza i opinie na temat konsultacji społecznych	26
5.2	Doświadczenia związane z uczestnictwem w konsultacjach	28
6	Ocena procedury realizacji badania oraz wykorzystanego kwestionariusza pod kątem przydatności dla przyszłych badań	36
6.1	Realizacja	36
6.2	Definicje	36
6.3	Pytania	37

1 NOTA METODOLOGICZNA

Badanie "Omnibus" zostało zrealizowane na losowej reprezentatywnej ogólnopolskiej próbie N=1005 osób w dniach 16-20 stycznia 2011 roku.

W badaniu wykorzystano technikę wywiadu bezpośredniego ze wspomaganiami komputerowym (CAPI).

1.1 SPOSÓB DOBORU PRÓBY

Próba miała charakter imienny i została dobrana z operatu PESEL prowadzonego przez Departament Rozwoju Rejestrów MSWiA. Poszczególne osoby dobierano metodą losowania systematycznego w ramach wyróżnionych warstw. Warstwowanie uwzględniało wielkość miejscowości, województwo, a także płeć i wiek dobieranych osób. Poniżej szczegółowo opisano procedurę doboru próby w badaniach OMNIBUS:

1. Pierwsza faza procedury doboru - warstwowanie

Badana populacja jest warstwowana ze względu na kryterium lokalizacji terytorialnej (w podziale na 16 województw) oraz klasę wielkości miejscowości. Według tego ostatniego kryterium miejscowości dzielone są na siedem kategorii wielkości: miasta powyżej 500 tys., 200-499 tys., 100-199 tys., 50-99 tys., 20-49 tys., do 20 tys. oraz wsie.

W ramach przeprowadzonego podziału warstwowego dobierane są miejscowości, które w dalszej fazie stanowią jednostki losowania osób. Do jednostek losowania włącza się obligatoryjnie wszystkie 18 miast o liczbie ludności przekraczającej 200 tys. mieszkańców, natomiast w klasach miejscowości o mniejszej liczbie mieszkańców odpowiednia liczba miast jest losowana. Losowanie to jest dokonywane z uwzględnieniem prawdopodobieństw proporcjonalnych do liczby mieszkańców, przy czym liczba miast, które mają być wylosowane jest ustalona przy założeniu, że w każdym z tych miast realizowana jest taka sama liczba wywiadów (równa wielkości wiązki realizacyjnej w miejscowościach danej klasy). Losowanie miast odbywa się według schematu ze zwracaniem. Warstwy dla obszarów wiejskich wyznacza się zgodnie z podziałem terytorialnym na województwa. Następnie w każdym województwie dobierane są gminy, przy czym losowanie dokonywane jest według schematu ze zwracaniem z uwzględnieniem prawdopodobieństw proporcjonalnych do liczby mieszkańców gminy.

1. Druga faza procedury doboru - losowanie osób

W drugiej fazie doboru w dobranych uprzednio miastach i gminach losuje się wymaganą liczbę osób. Przed dokonaniem losowania populacje w ramach uprzednio wyznaczonych warstw są warstwowane wtórnie z uwzględnieniem dwóch dodatkowych kryteriów: płci i wieku dobieranych osób.

Wewnątrz wyznaczonych w ten sposób warstw dokonywane jest niezależne losowanie osób. Osoby dobierane są metodą losowania systematycznego z operatu uporządkowanego według daty

urodzenia. W przypadku losowania mieszkańców miast podział warstwowy według płci i wieku jest uwzględniany na poziomie klas wielkości. W miastach liczących ponad 200 tys. mieszkańców (podzielonych na dwie warstwy: 200-499 tys. i ponad 500 tys.) dobiera się liczbę osób proporcjonalną do liczby ludności, przy czym współczynnik proporcjonalności ustalany jest z uwzględnieniem planowanej liczebności próby (1000 osób). W każdym z wylosowanych w pierwszej fazie doboru miast klasy 100-199 tys. liczba osób dobieranych wynosi 5 a w miejscowościach poniżej 100 tys. mieszkańców liczba dobieranych osób jest z założenia jednakowa i wynosi 6. Odpowiada to wielkości wiązki realizacyjnej.

W obszarach wiejskich podstawę losowania osób stanowią dobrane wcześniej gminy. W każdej z nich losuje się jedną wieś z prawdopodobieństwem proporcjonalnym do liczby mieszkańców, a następnie spośród mieszkańców dobranej wsi losowane jest 6 osób (wielkość wiązki realizacyjnej). Podczas losowania ludności wiejskiej struktura warstwowa według płci i wieku kontrolowana jest na poziomie województw.

1.2 UWAGI ODNOŚNIE REALIZACJI BADANIA

Badanie wstępnie planowane na jesień 2010 roku zostało przesunięte do ostatniej fazy realizacji projektu. Przesunięcie terminu realizacji związane było z przyczynami zewnętrznymi względem badania, które – jak wskazuje wieloletnia praktyka badań ilościowych – mogły znacząco utrudnić realizację lub wpłynąć na brak obiektywności wyników. Do tego typu przyczyn zaliczyć należy:

- mającą miejsce na jesieni 2010 r. kampanię przed wyborami samorządowymi, która zgodnie z przewidywaniami dotyczyła drażliwych społecznie tematów, poruszała wątki sukcesów i zaniedbań ówczesnej administracji samorządowej, obietnic wyborczych etc.;
- wybory samorządowe z 21 listopada 2010 r., i związane z nimi badania sondażowe (poparcie dla partii i komitetów wyborczych etc.), które mogły zniechęcać potencjalnych respondentów do udziału w kolejnych badaniach, naruszać pozytywny kontekst społeczny dla badań o tematach ogólnych;
- święta państwowe i kościelne przypadające na listopad, a także okres Świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku, kiedy to realizacja badań jest szczególnie utrudniona i zwyczajowo w tym czasie wstrzymuje się badania terenowe.

1.3 KSZTAŁT KWESTIONARIUSZA

Kwestionariusz na potrzeby badania został przygotowany wspólnie przez Pracownię Badań i Innowacji Społecznych STOCZNIA oraz SMG/KRC Poland Media S.A. Jest ograniczony co do rozmiarów ze względu na fakt, że stanowił jedynie moduł badania OMNIBUS.

Chcemy podkreślić, że naszą ambicją przy jego budowaniu było nie tylko ustalenie ważnych z punktu widzenia celów badania wskaźników, ale także przetestowanie niektórych jego pytań ze względu na ich użyteczność dla przyszłych badań. Wiele z zagadnień poruszanych w badaniu ma utrwalony sposób badania (chodzi o sformułowanie konkretnych pytań). W niektórych przypadkach zachowaliśmy je ze względu na możliwość porównań z wynikami badań prowadzonych przez inne ośrodki, w innych staraliśmy się zaproponować nowe (w naszym przekonaniu trafniejsze) sformułowania.

Poszukując ich, dokonaliśmy systematycznego przeglądu podobnych typów badań w prowadzonych w innych krajach. Praca ta została udokumentowana w postaci odrębnego wewnętrznego raportu¹ opisującego kilkanaście badań prowadzonych na poziomie międzynarodowym i krajowym.

Powód, dla którego chcieliśmy przetestować nowe narzędzie jest taki, że w naszym przekonaniu poruszana w badaniu tematyka (szeroko rozumianej aktywności obywatelskiej) zasługiwałaby w Polsce na oddzielne, regularnie prowadzone, dedykowane badanie. Wyniki tego badania powinny być istotnym źródłem wiedzy na temat percepcji procesów konsultacji społecznych i szerzej aktywności obywatelskiej w Polsce. W sensie organizacyjnym, badania takie mogłyby być wzorowane np. na brytyjskim badaniu Citizenship Survey. Mamy nadzieję, że nasze badanie, przeprowadzone w ramach projektu, okaże się cennym doświadczeniem w przypadku ewentualnego uruchamiania w Polsce analogicznego badania.

¹ Analiza metodologii i głównych wyników badań dotyczących partycypacji obywatelskiej, dr Ewa Bacía, Raport wewnętrzny na zlecenie Pracowni Badań i Innowacji Społecznych Stocznia (2010)

2 WNIOSKI I REKOMENDACJE

Lp.	Wniosek	Rekomendacja
1.	Oczekiwania wobec urzędów gmin/ miast co do konsultowania pewnych tematów z obywatelami są raczej niskie. Obywatele nie interesują się tymi tematami, ale też nie wiedzą, że mogą (czy też powinni) oczekiwać od władz, iż ważniejsze decyzje będą konsultowane ze społeczeństwem. Można powiedzieć, że mamy do czynienia ze wzajemnym wzmocnianiem się negatywnych przesłanek. Obywatele nie interesują się sprawami publicznymi i nie są pytani o opinie w tych sprawach. Im rzadziej są o nie pytani tym mniejszą też mają motywację do tego, aby się nimi interesować.	<p>Należy podjąć działania na rzecz krzewienia szeroko rozumianej kultury dialogu pomiędzy władzami a obywatelami.</p> <p>Należy zwiększać wiedzę obywateli na temat obowiązków władz w zakresie konsultacji i wskazywać na możliwość oraz konieczność wypowiedzania się w sprawach publicznych (a także zaniechań w tym zakresie). Należy pokazywać, że obywatele mogą formułować konkretne oczekiwania wobec sposobu sprawowania władzy i zakresu, w jakim powinni być włączani we współdecydowanie o sprawach publicznych.</p>
2.	Wedle wyników badań duży jest odsetek obywateli, którzy nie interesują się sprawami gminy/ miasta, uważają, że nie brakuje im w tym względzie informacji. Co więcej, badani wśród narzędzi wpływu na wydarzenia w gminie/ mieście najczęściej wskazują wyłącznie na działania wymagające mało zaangażowania – udział w wyborach, przekazanie 1% podatku, etc. Brakuje np. świadomości, że obywatele już w trakcie kadencji władz mogą pełnić funkcję recenzentów i kontrolerów podejmowanych przez władze działań – właśnie poprzez zainteresowanie i zaangażowanie obywatelskie.	<p>Należy uświadamiać obywatelom, że zyskają realny wpływ na decyzje władz interesując się regularnie ich poczynaniami i zajmując głos w sprawach ich dotyczących (np. formułując oczekiwania odnośnie konsultowania wybranych kwestii).</p> <p>Należy wskazywać, jakie działania mają do dyspozycji obywatele, aby wpływać na decyzje władz, uczestniczyć w dialogu z urzędem.</p>
3.	Niski jest zarówno stopień wiedzy na temat działalności organizacji pozarządowych w okolicy respondentów, jak i odsetek osób twierdzących, że instytucje te mogą być jednym z głównych reprezentantów interesów obywateli.	<p>Jeżeli organizacje pozarządowe mają uczestniczyć w dialogu z władzami w imieniu obywateli, powinny zabiegać o to, aby mieć do tej reprezentacji mocniejszą legitymizację.</p> <p>Należy edukować obywateli zarówno w</p>

	<p>Obecny stan wiedzy obywateli o organizacjach pozarządowych nie tylko nie wskazuje, by obywatele byli skłonni szukać w tych organizacjach sojusznika (bo większość nie wie, jaka jest rola tych podmiotów lub że w ogóle takowe istnieją).</p>	<p>kwestii roli trzeciego sektora w społeczeństwie obywatelskim, jak i zwiększać ich znajomość konkretnych organizacji pozarządowych (zarówno w sensie działających podmiotów, jak i w sensie samego pojęcia). Zadanie to w pewnej mierze spoczywa na mediach, ale z całą pewnością podstawowa praca musi być wykonana przez same organizacje.</p>
4.	<p>Badania wskazują na bardzo niski zasięg wiedzy o tym, czym są konsultacje społeczne – kontakt z tym pojęciem deklaruje mniej niż jedna piąta badanych.</p>	<p>Należy podjąć działania na rzecz upowszechnienia wiedzy, na temat tego, czym są konsultacje społeczne.</p>
5.	<p>Badania wskazują, że osoby, które uczestniczyły w jakiejś formie konsultacji społecznych, były z tego zaangażowania zadowolone. Osoby te miały także większe poczucie wpływu na wydarzenia w gminie/mieście i otoczeniu. Można powiedzieć, że jednym z najlepszych instrumentów promocji konsultacji społecznych jest samo uczestnictwo w nich.</p>	<p>Należy promować pozytywne efekty prowadzenia konsultacji, badać satysfakcję uczestników i wykorzystywać zadowolenie dla zachęcenia szerszego kręgu obywateli do udziału w kolejnych procesach konsultacyjnych.</p>
6.	<p>Duży odsetek osób nie interesuje się działalnością urzędów gmin/ miast i nie poszukuje samodzielnie informacji na ten temat.</p>	<p>Jeżeli urzędy gmin/ miast chcą rzetelnie prowadzić konsultacje, muszą brać pod uwagę częstą bierność ze strony samych obywateli. Oznacza to, że muszą same wychodzić z inicjatywą, informacją i aktywnie zabiegać o opinie ze strony obywateli.</p>
7.	<p>Osoby, które uczestniczyły w konsultacjach społecznych, często deklarowały, iż same musiały zabiegać o możliwość wyrażenia opinii, co wskazywać może na bierność (czy może nawet niechęć) urzędów do włączania obywateli w proces konsultacji lub na nieefektywność wykorzystywanych kanałów informowania o realizowanych procesach konsultacyjnych.</p>	<p>Urzędy powinny wykazywać się większą aktywnością w zakresie zasięgania opinii obywateli, lub też rozważyć zmianę wykorzystywanych kanałów informacyjnych, aby lepiej docierać do potencjalnych uczestników konsultacji.</p>

3 ZAINTERESOWANIE OBYWATELI SPRAWAMI PUBLICZNYMI I AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA

Podsumowanie

Jedynie co trzeci mieszkaniec gminy czy miasta jest w ogóle zainteresowany tym, co dzieje się na terytorium tejże gminy lub miasta, zaś ponad 60% mieszkańców sprawami swojego samorządu interesuje się mało lub wcale. Nawet w przypadku najbliższej okolicy 53% badanych deklaruje małe zainteresowanie, a kolejne 6% jego całkowity brak. Umiarkowane zainteresowanie sprawami swojego sąsiedztwa deklaruje 37% badanych.

Więcej niż połowa Polaków uważa, że ma wpływ (choćby niewielki) na to, co dzieje się w ich gminach/miastach, a także w najbliższej okolicy. W przypadku spraw krajowych odsetek ten spada do jedynie 42%. Ponad połowa badanych uważa, że nie ma żadnego wpływu na sprawy z poziomu krajowego – zaś w przypadku najbliższego sąsiedztwa odsetek ten wynosi 38%. Poczucie wpływu ma związek z postrzeganiem okolicy – satysfakcją z zamieszkania w danym miejscu, a także z opinią o tym, iż jej mieszkańcy nie troszczą się wyłącznie o siebie.

Przedstawiciele władz samorządowych są najczęściej wskazywani jako najlepsi reprezentanci interesów obywateli w sprawach publicznych – dotyczy to przede wszystkim urzędów wójtów, burmistrzów, prezydentów i sołtysów (33%), ale także radnych (24%). Poza władzami samorządowymi najlepszymi reprezentantami są w opinii badanych sami obywatele lub ich grupy. Co dziesiąty badany nie widzi żadnej osoby lub organizacji, która reprezentowałaby jego interesy w sprawach publicznych. W percepcji obywateli ugrupowania polityczne, związki zawodowe i organizacje przedsiębiorców, czy też organizacje pozarządowe (wskazywane jedynie przez 2-3% badanych) nie są dobrymi reprezentantami w sprawach lokalnych – zapewne mają one wizerunek organizacji zajmujących się zazwyczaj zagadnieniami o ponadlokalnym charakterze.

Ponad 40% badanych nie wie, czy na terenie zamieszkiwanych przez nich gmin/ miast działają organizacje pozarządowe. Niemal 30% deklaruje, że tego typu instytucje działają w ich otoczeniu – częściej są to mieszkańcy miast, rzadziej mieszkańcy wsi (zgodnie zresztą z rzeczywistym terytorialnym zróżnicowaniem obecności organizacji pozarządowych w Polsce). Organizacje pozarządowe mają w powszechnej świadomości dość znaczny wpływ na wydarzenia w skali gminy/miasta czy też kraju, zdecydowanie większy niż sami, działający w pojedynkę, obywatele. Istnienie wpływu trzeciego sektora na sprawy na poziomie kraju zauważa 54% badanych, zaś na poziomie gminy/miasta aż 80%.

Wśród działań dostępnych dla obywateli, którzy chcieliby mieć wpływ na wydarzenia w ich gminie/mieście, najczęściej wskazywane są te wymagające niskiego stopnia zaangażowania – a więc udział w wyborach lub referendum lokalnym (36%) czy też ogólnopolskim (30%), a także przekazanie 1% podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego (29%). Dopiero na kolejnych miejscach pojawiają się nieco bardziej angażujące – kontakt z radnym lub politykiem (26%), udział w publicznym spotkaniu (23%) lub podpisanie petycji czy listu protestacyjnego (22%).

Wśród działań, które badani podjęli w ostatnich 12 miesiącach angażując się w sprawy lokalne lub wykraczające poza lokalną społeczność, również dominują formy bierne – udział w wyborach samorządowych i ogólnopolskich (18-19%), oraz przekazanie 1% podatku na OPP. Jednocześnie odsetek osób deklarujących podjęcie danego działania w ostatnim roku jest zawsze o co najmniej połowę niższy, niż odsetek osób wskazujących to działanie jako dostępne dla nich narzędzie wpływu na wydarzenia lokalne.

Wśród działań podejmowanych nieodpłatnie na rzecz osób spoza rodziny najczęściej wymieniano proste przysługi: naprawy, zakupy, opłacanie rachunków (13-15%) lub przekazanie pomocy rzeczowej (15%).

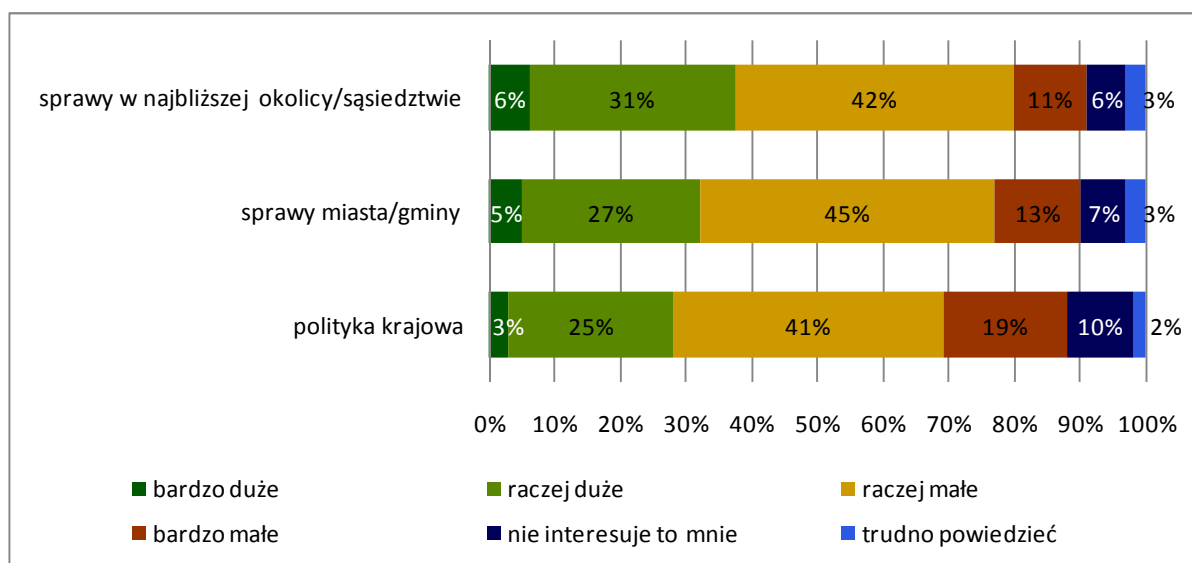
Skala podejmowanej aktywności obywatelskiej zależy od dystansu, jaki dzieli sprawę od danej osoby – im bliżej jest obiekt zaangażowania, tym częściej taka aktywności ma miejsce. W ostatnim roku 27% badanych nie pomagało bezpośrednio osobom spoza rodziny, 52% nie angażowało się w sprawy lokalnej społeczności, zaś 66% w ogóle nie podjęło zaangażowania w sprawy publiczne wykraczające poza lokalną społeczność.

3.1 ZAINTERESOWANIE OBYWATELI SPRAWAMI KRAJU I LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI ORAZ POCZUCIE WPŁYWU NA TE SPRAWY

Zainteresowanie Polaków sprawami publicznymi, niezależnie od poziomu, którego sprawy te dotyczą, należy określić jako niskie. Blisko 10% badanych przyznaje wprost, że nie interesuje ich polityka krajowa, zaś 6-7% wskazuje na brak zainteresowania sprawami miasta/ gminy czy najbliższej okolicy. Co więcej, ponad połowa Polaków przyznaje, że powyższe sprawy interesują ich raczej mało lub bardzo mało.

Jedynie od 28% do 37% badanych przyznaje, że sprawy te interesują ich przynajmniej w umiarkowanym stopniu. Przy tym zainteresowanie wzrasta wraz ze skracaniem się dystansu pomiędzy sprawą a obywatelem – polityka krajowa interesuje jedynie 29% badanych, podczas gdy sprawy gminy czy miasta już 32%. Relatywnie najwięcej, bo 37% obywateli deklaruje zainteresowanie sprawami swojego najbliższego sąsiedztwa.

Rysunek 1 Jak określił(a)by Pan(i) swoje zainteresowanie polityką krajową; sprawami miasta/ gminy; sprawami w najbliższej okolicy/ sąsiedztwie (w obrębie 15-20 minut pieszego dystansu od miejsca zamieszkania)? N=1005

Odsetek deklarujących zainteresowanie każdego rodzaju sprawami publicznymi wzrasta wraz z wiekiem i wykształceniem badanych. Z kolei mieszkańcy najmniejszych miast wykazują się relatywnie najmniejszym zainteresowaniem sprawami publicznymi. Mężczyźni częściej niż kobiety wskazują na zainteresowanie polityką krajową. Zainteresowanie sprawami gminy/ miasta idzie w parze z formalnymi związkami z daną jednostką – a więc dłuższym okresem zamieszkiwania oraz z posiadaniem własnego mieszkania lub domu na danym terenie. Natomiast długość zamieszkiwania nie ma już wpływu na zainteresowanie sprawami najbliższego sąsiedztwa.

Podobnie jak zainteresowanie sprawami bliższymi obywatelom jest większe niż sprawami krajowymi, tak i poczucie wpływu na te sprawy jest większe w przypadku wydarzeń lokalnych niż krajowych. Ponad połowa badanych uważa, że ma pewien wpływ na to, co dzieje się w ich gminie/ mieście (51%), a także w najbliższej okolicy (54%), przy tym jednak tylko co dziesiąty ocenia ten wpływ jako duży. Tymczasem w przypadku wydarzeń krajowych 52% badanych uważa, że obywatele nie mają na tym poziomie żadnego wpływu.

Większe poczucie wpływu na wydarzenia w najbliższej okolicy czy sąsiedztwie obserwujemy wśród mieszkańców wsi, osób będących właścicielami swojego mieszkania lub domu, a także wśród badanych, którzy twierdzą, że w ich okolicy dobrze się żyje. Poczucie wpływu wzrasta też bardzo silnie wraz z poziomem wykształcenia.

Tymczasem o braku wpływu na to, co dzieje się w najbliższym otoczeniu częściej przekonane są osoby, które uważają, że ich sąsiedzi bardziej dbają o swoje rodziny, a nie o otoczenie, oraz osoby, które uważają, że w ich okolicy nie żyje się dobrze. Istotnie częściej o braku wpływu są też przekonani mieszkańcy najmniejszych miast. Warto także zauważyć, że osoby, które nie wyrażały w ostatnich latach oficjalnych opinii w sprawach istotnych dla społeczności także częściej uważają, że nie mają żadnego wpływu na to, co dzieje się w okolicy.

Rysunek 2 Jak Pan(i) uważa, czy obywatele tacy, jak Pan(i) mają wpływ na to, co dzieje się w kraju; w Pana(i) gminie/ mieście; w Pana(i) najbliższej okolicy/ sąsiedztwie (w obrębie 15-20 minut pieszego dystansu od miejsca zamieszkania)? N=1005

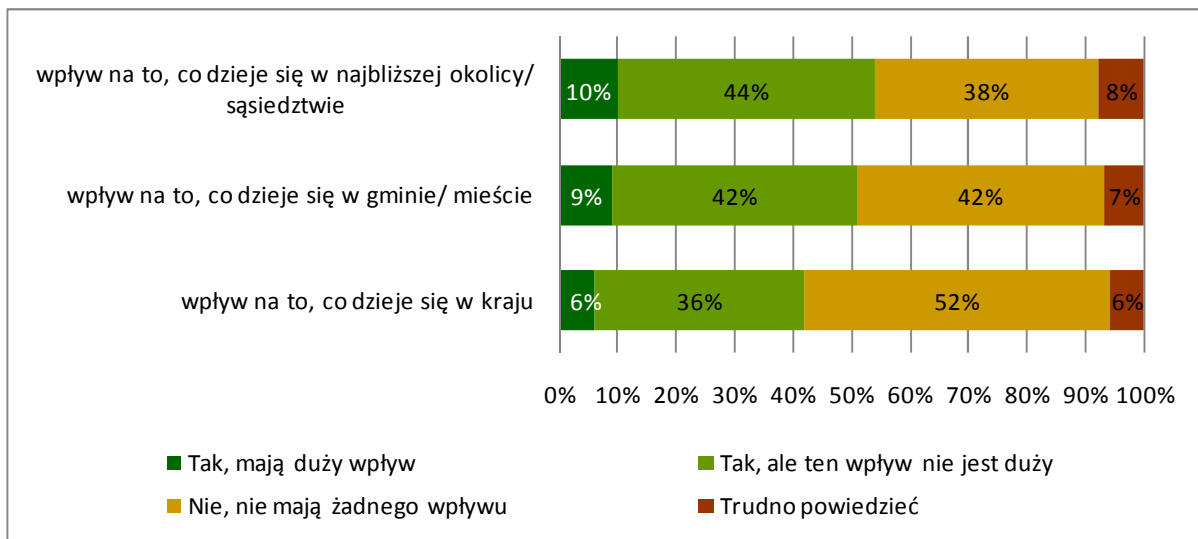

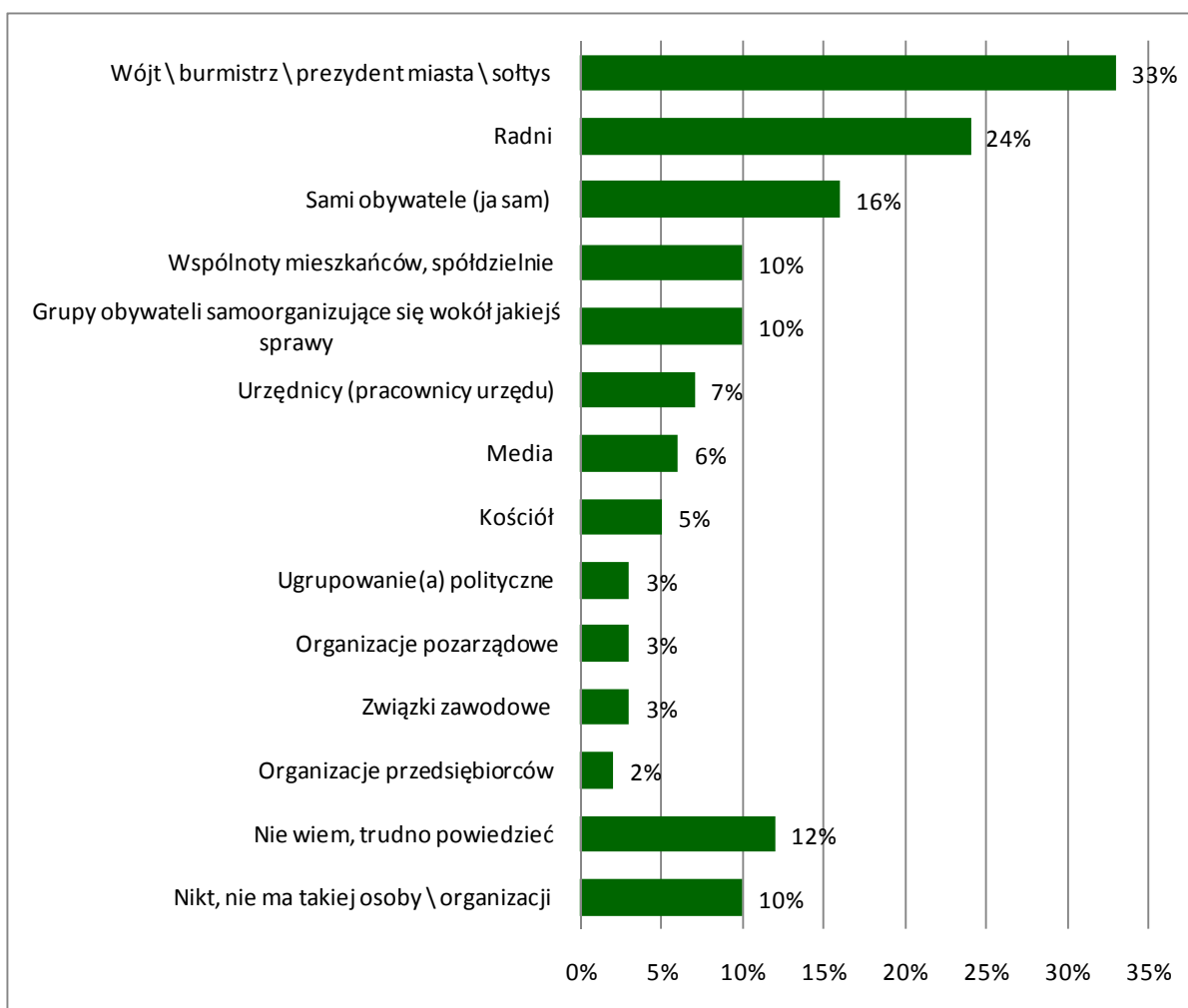
Tabela 1 Jak Pan(i) uważa, czy obywatele tacy, jak Pan(i) mają wpływ na to, co dzieje się w Pana(i) najbliższej okolicy/ sąsiedztwie (w obrębie 15-20 minut pieszego dystansu od miejsca zamieszkania)? N=1005

		Tak, mają duży wpływ	Tak, ale ten wpływ nie jest duży	Nie, nie mają żadnego wpływu	Nie wiem \ trudno powiedzieć	Razem w wierszu
Poziom wykształcenia	podstawowe (N=179)	8%	34%-	42%	16%+	100%
	zasadnicze zawodowe (N=374)	11%	42%	41%	6%	100%
	średnie (N=284)	10%	46%	38%	7%	100%
	ponad średnie (N=162)	12%	57%+	28%-	3%-	100%
Wielkość miejscowości	wieś (N=380)	10%	51%+	33%-	7%	100%
	miasta do 100 tys. (N=330)	9%	38%-	43%+	10%	100%
	miasta 100-499 tys. (N=177)	13%	41%	39%	7%	100%
	miasta ponad 500 tys. (N=118)	8%	45%	41%	5%	100%
Czy dom lub mieszkanie, w którym Pan(i) obecnie mieszka jest własnością Pana(i) lub kogoś z najbliższych?	tak (N=703)	10%	48%+	35%-	7%	100%
	nie (N=302)	11%	35%-	44%+	10%	100%
Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem: „LUDZIE W OKOLICY DBAJĄ GŁÓWNIEM O SWOJE RODZINY, A NIE OTOCZENIE”	tak (N=688)	10%	43%	41%+	6%-	100%
	nie (N=251)	12%	49%	31%-	8%	100%
	nie wiem, trudno powiedzieć (N=66)	5%	33%-	34%	27%+	100%
Czy zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem: „W MOJEJ OKOLICY DOBRZE SIĘ ŻYJE”	tak (N=817)	11%+	48%+	35%-	7%	100%
	nie (N=153)	4%-	31%-	58%+	7%	100%
	nie wiem, trudno powiedzieć (N=35)	9%	21%-	37%	32%+	100%
Czy w ciągu ostatnich 2 lat zdarzyło się Pan(i) jako obywatelowi wyrazić oficjalnie opinię w sprawach istotnych dla społeczności lokalnej, związanych z działalnością urzędu gminy/ miasta?	tak (N=67)	18%	49%	29%	4%	100%
	nie (N=891)	9%	44%	39%+	7%	100%
	nie wiem, trudno powiedzieć (N=47)	11%	45%	26%	19%	100%
OGÓŁEM		10%	44%	38%	8%	100%

Znakami „+” oraz „-” zostały oznaczone różnice statystycznie istotne na poziomie 95% (w stosunku do wskazania „ogółem”).

Wśród osób, które potencjalnie mogą reprezentować interesy obywateli w sprawach publicznych, najczęściej wskazywani byli przedstawiciele władz samorządowych wybierani w wyborach – a zatem wójtowie, burmistrzowie, prezydenci, sołtysi (33%), a także radni (24%). Taką opinię częściej wyrażają osoby, które mieszkają w swojej okolicy przez całe życie, a także będące właścicielami swoich mieszkań czy domów.

Rysunek 3 Kto według Pana(i) najlepiej reprezentuje Pana(i) interes w sprawach publicznych w Pana(i) gminie/mieście – kto dba o interesy obywateli takich, jak Pan(i)? Proszę wskazać nie więcej niż dwie odpowiedzi. N=1005

16% badanych wskazuje, że najlepszymi reprezentantami są sami obywatele. Co dziesiąty badany wskazał na wspólnoty mieszkańców oraz na grupy samoorganizujące się wokół jakiejś sprawy (np. grupa rodziców walczących o utrzymanie szkoły). 10% badanych nie widzi osoby lub organizacji, która reprezentowałaby jego interesy w sprawach publicznych – odsetek takich osób maleje wraz ze wzrostem wykształcenia. Zdecydowanie częściej opinię tę podzielają także osoby, które uważają, że w ich okolicy nie żyje się dobrze.

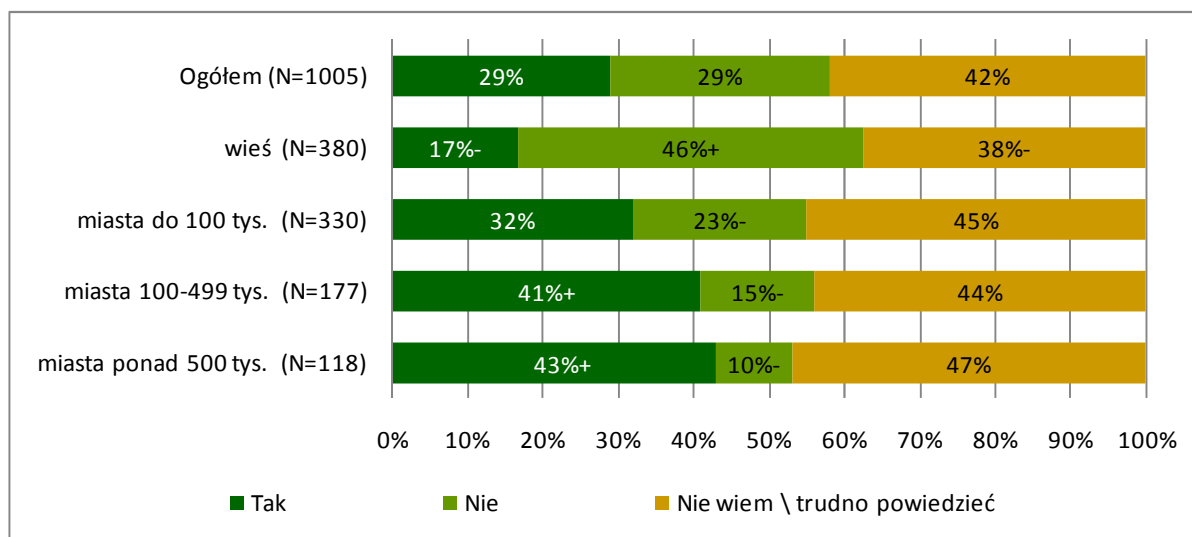
Wyniki badań wskazują, iż w percepcji obywateli na poziomie lokalnym ich interesów nie reprezentują takie instytucje jak ugrupowania polityczne, związki zawodowe i organizacje przedsiębiorców, a także organizacje pozarządowe – wskazywane przez 2-3% badanych. Można postawić hipotezę, że podmioty te w opinii obywateli zajmują się zazwyczaj zagadnieniami z wyższego poziomu, nie zaś problemami lokalnych społeczności – tutaj prym wiodą władze samorządowe, a także lokalne wspólnoty czy grupy.

3.2 WPŁYW ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH NA SPRAWY KRAJU ORAZ LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI

Zakres wiedzy Polaków na temat działalności organizacji pozarządowych należy ocenić jako niski. Aż 42% przyznaje, że nie wie, czy na terenie zamieszkiwanych przez nich gmin/ miast działają organizacje pozarządowe. 29% Polaków deklaruje, że w ich gminach/ miastach działają organizacje pozarządowe, a kolejne 29% uważa, że w ich okolicy tego typu instytucji nie ma.

Zgodnie z faktycznym rozproszeniem organizacji pozarządowych odsetek osób stwierdzających, iż w ich otoczeniu tego typu podmioty działają, wzrasta wraz ze wzrostem wielkości miejsca zamieszkania – jedynie 17% mieszkańców wsi i aż 43% mieszkańców największych miast dostrzega organizacje pozarządowe w swoich gminach. Jednocześnie jednak w największych miastach (gdzie organizacji pozarządowych jest relatywnie najwięcej) mamy do czynienia z najwyższym odsetkiem osób przyznających się do niewiedzy w tym zakresie (47% w porównaniu z zaledwie 38% w przypadku mieszkańców wsi).

Rysunek 4 Czy w Pana(i) gminie/mieście działają jakiegokolwiek organizacje pozarządowe (np. stowarzyszenia, fundacje)?

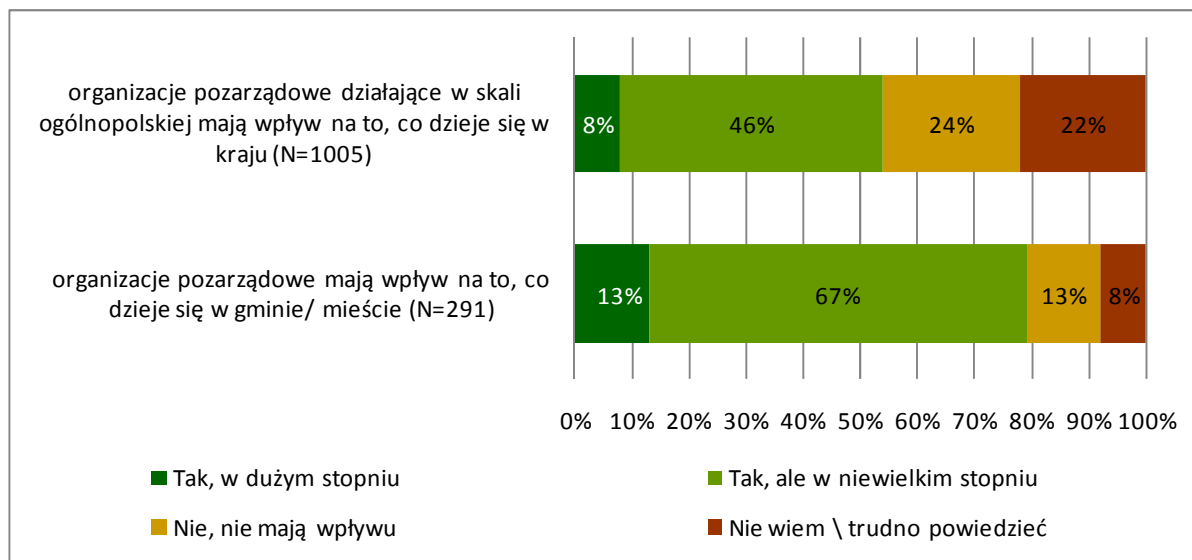
Znakami „+” oraz „-” zostały oznaczone różnice statystycznie istotne na poziomie 95% (w stosunku do wskazania „ogółem”).

Organizacje pozarządowe, mimo raczej nikłej obecności w świadomości badanych, wedle ich opinii mają dość znaczny wpływ na wydarzenia w skali gminy/ miasta, czy też kraju. 54% badanych stwierdziło, że działające w skali ogólnopolskiej organizacje pozarządowe mają wpływ (choćby niewielki) na to, co dzieje się w skali kraju (podczas gdy wpływ obywateli na te sprawy jako co najmniej umiarkowany oceniło 42% badanych).

Jeszcze większe znaczenie organizacjom pozarządowym przypisuje się w skali lokalnej – wśród osób, które zadeklarowały, iż w ich gminach/ miastach działają NGO, aż 80% uznało, że mają one wpływ (choćby niewielki) na wydarzenia w okolicy (a wpływ obywateli na te sprawy jako co najmniej niewielki oceniło 54% badanych). Jednocześnie co czwarty badany uważa, że organizacje działające w

skali ogólnopolskiej nie mają wpływu na to, co dzieje się w kraju. Odsetek ten dla organizacji działających na terenie gmin/ miast, w których mieszkają badani wyniósł 13%.

Rysunek 5 Czy w Pan(i) opinii organizacje pozarządowe działające w skali ogólnopolskiej mają wpływ na to, co się dzieje w kraju? N=1005/ Czy w Pan(i) opinii te organizacje pozarządowe mają wpływ na to, co się dzieje w Pana(i) gminie/mieście? N=291 (osoby, które zadeklarowały, iż w ich gminie/ mieście działają organizacje pozarządowej)

3.3 AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA

Wśród sposobów, jakimi zdaniem badanych obywatele mogą wpływać na to, co dzieje się w ich gminie/ mieście, dominują te wymagające niskiego stopnia zaangażowania – a więc udział w wyborach lub referendach lokalnych (36%) czy też ogólnopolskich (30%), a także przekazanie 1% podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego (29%). Do dróg wpływu wymienianych przez więcej niż co piątego badanego zaliczyć należy także bezpośredni kontakt z radnym lub politykiem (26%), udział w publicznym spotkaniu, na którym dyskutowano sprawy ważne dla społeczności (23%), podpisanie petycji lub listu protestacyjnego (22%), a także bezpośrednie kontakty z urzędnikami (20%). Formy zaangażowania wymagające większej aktywności – np. wolontariat, działalność społeczna, aktywny udział w protestach wskazywane były przez mniej niż 16% badanych. 14% jest zdania, że obywatele w ogóle nie mogą wpływać na to, co dzieje się w ich gminie/ mieście – opinię tę zdecydowanie częściej podzielają osoby najstarsze, czy z wykształceniem podstawowym. Co dziesiąty badany nie umiał wskazać żadnych działań, którymi mógłby wpływać na wydarzenia w swoim mieście/ gminie.

Mieszkańcy wsi zdecydowanie częściej niż mieszkańcy miast wskazują na aktywne kanały wpływu na to, co dzieje się w ich otoczeniu – a więc na bezpośredni kontakt z urzędnikiem, radnym czy politykiem, możliwość udziału w spotkaniu publicznym, czy działalność społeczną lub współorganizowanie imprez lokalnych. Zdecydowanie częściej niż mieszkańcy miast wskazują także na wybory samorządowe i lokalne referenda, jako dostępne dla nich działania. Wszystko to potwierdza wcześniejszą obserwację, iż mieszkańcy wsi wykazują się większym poczuciem wpływu na sprawy w swoim otoczeniu.

Również osoby, którym zdarzyło się wyrażać oficjalną opinię w sprawach istotnych dla społeczności lokalnej, wskazują znacznie szerszy repertuar możliwych do podjęcia działań – bardzo często wskazują wybory i referenda lokalne, ale także podpisanie listu czy petycji oraz udział w publicznym spotkaniu, na którym omawiane są sprawy wspólnoty.

Znajomość możliwych dróg wpływu na sprawy społeczności lokalnej nie przekłada się prosto na przejawianą przez obywateli aktywność w tym zakresie – odsetek osób deklarujących zaangażowanie w dane działanie jest zawsze o co najmniej połowę niższy, niż odsetek osób wskazujących to działanie jako dla nich dostępne. Po części może to jednak wynikać z braku widocznych potrzeb takiej aktywności (możliwe, że w ostatnich 12 miesiącach w okolicy nie zdarzyło się nic, dla czego obywatele chcieliby się zaangażować), po części zaś podejmowane aktywności mogą nie być postrzegane jako zaangażowanie w sprawy społeczności lub w sprawy publiczne².

Podobnie jak w przypadku dostępnych dróg wpływu, również w przypadku podejmowanej aktywności najczęściej wymieniane były formy bierne. Najwięcej, bo 18-19% badanych zadeklarowało, iż brali udział w wyborach samorządowych lub ogólnopolskich³, zaś kolejne działania dotyczyły przekazania 1% podatku na organizacje pożytku publicznego (14%) lub przekazania pieniędzy na cele charytatywne (9%).

Osoby, którym zdarzyło się wyrażać oficjalną opinię w sprawach dotyczących społeczności lokalnej, zdecydowanie częściej deklarowały podejmowanie różnego rodzaju aktywności – w tym także udział w wyborach, dyskusjach, działalność charytatywną, współorganizowanie imprez, czy inicjatywy podejmowane wspólnie z sąsiadami.

² Tak dzieje się np. w przypadku wyborów samorządowych czy ogólnopolskich. Zarówno wybory samorządowe, jak i ogólnopolskie (prezydenckie) odbywały się w Polsce w ostatnich 12 miesiącach – jednak odsetek osób wskazujących, iż podjęły taką aktywność, jak udział w wyborach jest znacznie niższy, niż rzeczywista frekwencja. Jest to związane właśnie z faktem, iż część obywateli nie postrzega wyborów jako drogi wpływu na sprawy lokalnej społeczności lub sprawy publiczne (obserwujemy raczej małe poczucie wpływu), ale też część badanych mogła po prostu zapomnieć, że w ostatnim roku odbywały się jakieś wybory.

³ Uzyskany w badaniu wynik odbiega od danych o frekwencji w ostatnich wyborach samorządowych czy prezydenckich. Obok wcześniej przytaczanego wyjaśnienia (niepostrzeżenie udziału w wyborach jako możliwej drogi wpływu czy też aktywności obywatelskiej, a także zwykłego zapomnienia) znaczenie ma tutaj także forma zadania pytania. Pytania o udział w wyborach zazwyczaj są formułowane w zupełnie inny sposób i w innym kontekście – stąd również wynika różnica.

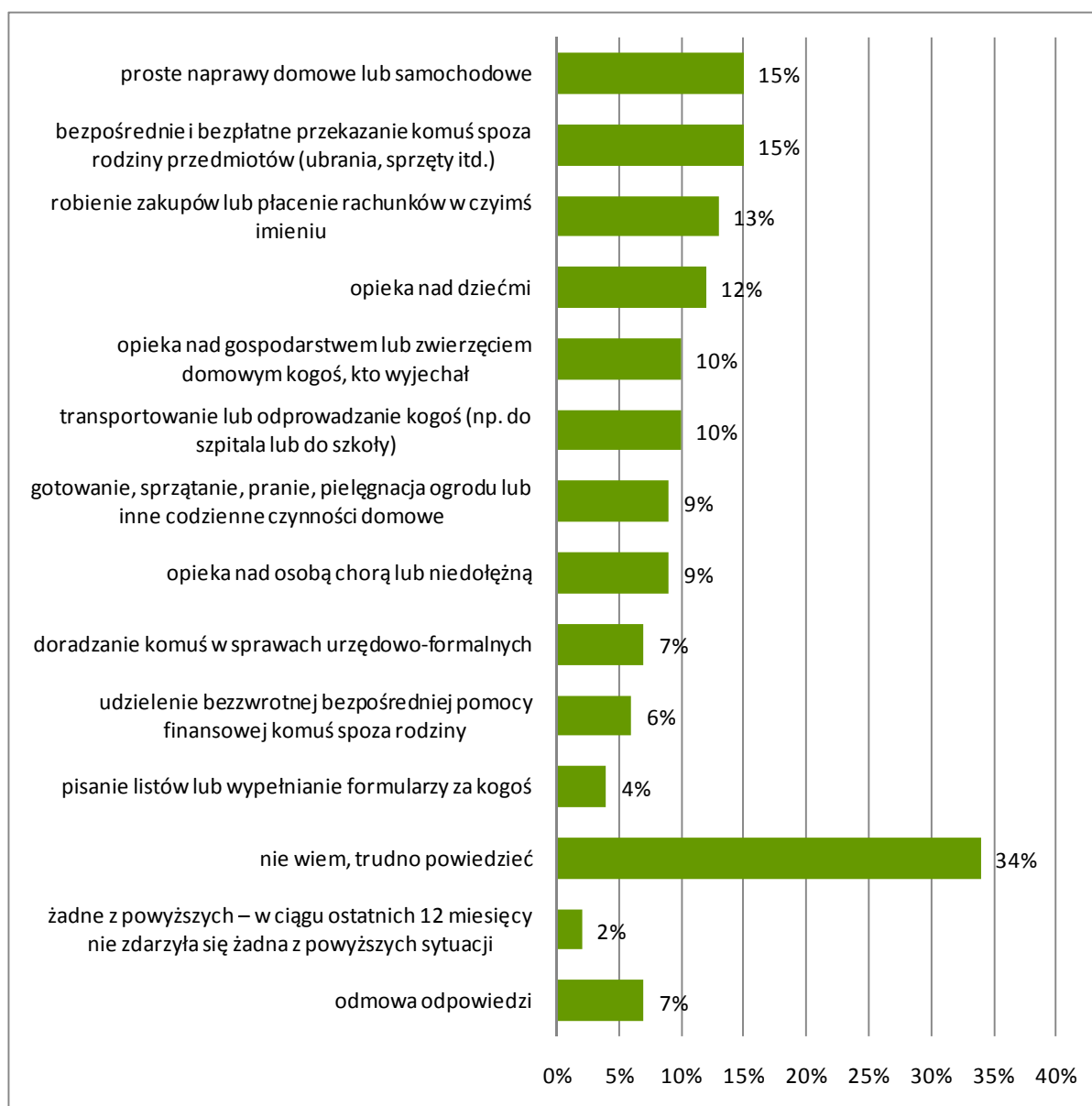
Rysunek 6 Czy w jakiś sposób angażował(a) się Pan(i) osobiście w sprawy społeczności lokalnej lub inne sprawy publiczne o zasięgu wykraczającym poza lokalną społeczność (np. wojewódzkie, ogólnopolskie). Z listy, którą zaraz odczytam proszę wskazać wszystkie działania, które podjął(podjęła) Pan(i) w ciągu ostatnich 12 miesięcy.../ Jakimi sposobami Pana(i) zdaniem obywatele tacy, jak Pan(i) mogą wpływać na to, co dzieje się w ich gminie/ mieście? Z listy, którą zaraz odczytam proszę wskazać te sposoby, z których mogł(a)by Pan(i) jako obywatel skorzystać...

Wśród aktywności podejmowanych nieodpłatnie w ciągu ostatniego roku na rzecz osób spoza rodziny najczęściej wskazywano drobne naprawy (15%) lub przekazanie pomocy materialnej (15%), a także robienie zakupów czy płacenie rachunków w czyimś imieniu (13%) i opiekę nad dziećmi (12%). Co trzeci badany nie umiał wskazać żadnej z aktywności. Poza naprawami czy pomocą związaną z transportem, angażowanie się na rzecz osób spoza rodziny zdecydowanie częściej deklarują kobiety – szczególnie w czynnościach typowo opiekuńczych. Warto też podkreślić, iż osoby, którym zdarzyło się wyrażać oficjalną opinię w sprawach ważnych dla społeczności lokalnej, zdecydowanie częściej podejmowały działania na rzecz osób spoza rodziny niż osoby, które nie zabierały głosu w sprawach publicznych.

Przy analizie powyższych wyników nasuwa się pytanie, czy poziom aktywności obywatelskiej można uznać za wysoki czy niski. Odpowiadając na nie można (korzystając z czysto zdroworozsądkowego podejścia) stwierdzić po prostu, że wyniki te wydają się dość niskie. Znakomita większość działań nie jest udziałem nawet 5% obywateli (wyłączając działania takie jak głosowanie czy wypełnienie PIT). Można też użyć do tego celu skali porównawczej. Powinien to być przedmiot oddzielnych analiz - w tym miejscu ograniczymy się tylko do spostrzeżenia, że dostępne wyniki badania brytyjskiego (Civic Survey z 2009r.⁴), na którym częściowo wzorowany był kwestionariusz, nie nastrajają optymistycznie. Wystarczy porównać np. odsetek osób podpisujących petycje (Wielka Brytania 60%, Polska 5%) czy bezpośredni kontakt z przedstawicielem władz lokalnych (Wielka Brytania 31%, Polska 7%).

Rysunek 7 Czy w ostatnich 12 miesiącach wykonywał(a) Pan(-i) nieodpłatnie którąś z wymienionych czynności bezpośrednio na rzecz osoby spoza rodziny (np. dla sąsiada lub innej osoby)? N=1005

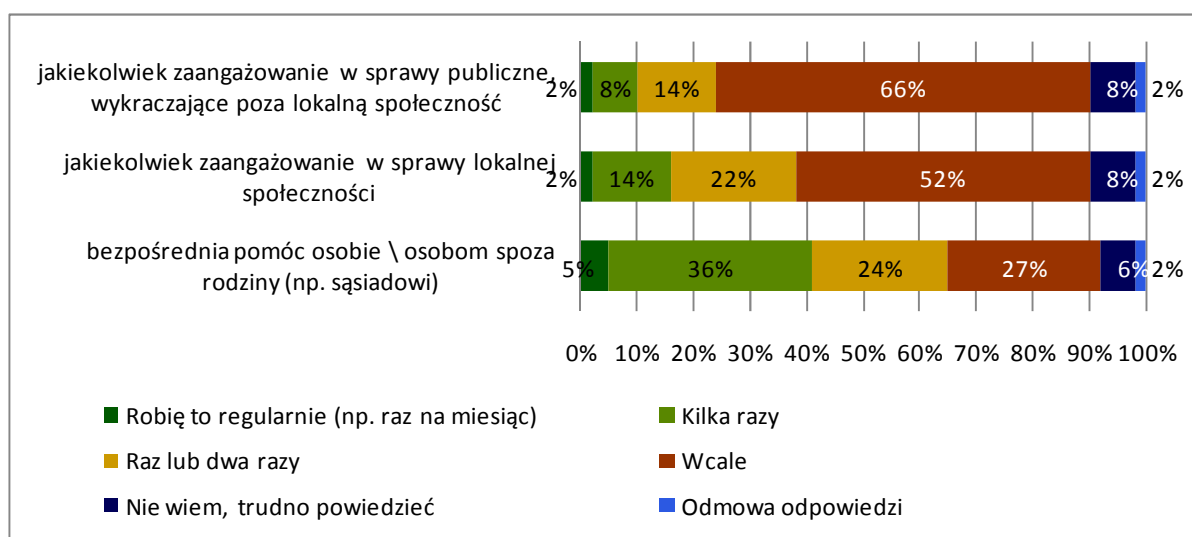
⁴ 2008-09 Citizenship Survey – Empowered Communities Topis Report

Większość badanych (66%) stwierdza, iż w ostatnim roku wcale nie angażowali się w sprawy publiczne wykraczające poza lokalną społeczność. Takie zaangażowanie zadeklarował jedynie co czwarty badany, w tym dla 14% była to sprawa jednorazowa. Zdecydowanie więcej, bo 38% badanych zadeklarowało w ostatnich 12 miesiącach zaangażowanie w sprawy społeczności lokalnej. Nadal jednak takiej aktywności nie podjęła co druga spośród badanych osób.

Najczęstsze jest zaangażowanie w bezpośrednią pomoc osobie z otoczenia – jedynie 27% wcale nie podjęło takiej aktywności. Co czwarty badany zadeklarował, iż zdarzyło mu się pomóc osobom spoza rodziny 1-2 razy, zaś 36% pomagało kilkakrotnie. 5% stwierdza, iż pomaga osobom spoza rodziny regularnie.

Rzadziej pomagają osoby starsze, a także mieszkańcy małych miast i osoby, które nie zabierały głosu w sprawach istotnych dla lokalnej społeczności. Tymczasem uczestnicy konsultacji społecznych zdecydowanie częściej przyznają się do regularnej pomocy osobom spoza rodziny, a także do kilkakrotnego pomagania.

Rysunek 8 Generalnie rzecz biorąc ile razy w ciągu ostatnich 12 miesięcy robił(a) Pan(i) coś, by bezpośrednio pomóc osobie/ osobom spoza Pana(i) rodziny (np. sąsiadowi); angażował(a) się Pan(i) w jakikolwiek sposób w sprawy lokalnej społeczności; angażował(a) się Pan(i) w jakikolwiek sposób w sprawy publiczne, wykraczające poza lokalną społeczność? N=1005

Podsumowanie

W opinii 18% respondentów urzędy gmin/ miast aktywnie starają się docierać do mieszkańców z informacjami, zaś kolejne 29% respondentów przyznaje, że ich urzędy nie utrudniają dostępu do informacji, ale też nie starają się szczególnie nagłaśniać swoich działań i zainteresować nimi obywateli. 16% badanych postrzega swoje urzędy jako instytucje, które nie chcą dzielić się informacjami o swojej działalności.

Blisko połowa badanych uważa, że nie brakuje im informacji na temat działalności urzędu gminy/ miasta, zaś kolejne 7% nie interesuje się takimi informacjami. Wśród deficytów informacyjnych najczęściej zgłaszano zapotrzebowanie na informacje ogólne – w tym o planach i priorytetach urzędów, o strukturze wydatków gminy/ miasta oraz o inwestycjach. Powyższe braki mogą jednak wynikać z bierności samych obywateli, którzy w niewielkim stopniu interesują się tym, co dzieje się w ich gminie/ mieście – jedynie 14% badanych deklaruje, iż aktywnie poszukują wiadomości o prowadzonych i planowanych przez gminę działaniach (najczęściej wykorzystując tutaj Internet lub nieformalne kontakty z dobrze poinformowanymi osobami).

Do najsilniej preferowanych źródeł o działaniach urzędów gmin/ miast należą – lokalna prasa (39%) oraz broszury, plakaty czy ulotki (33%).

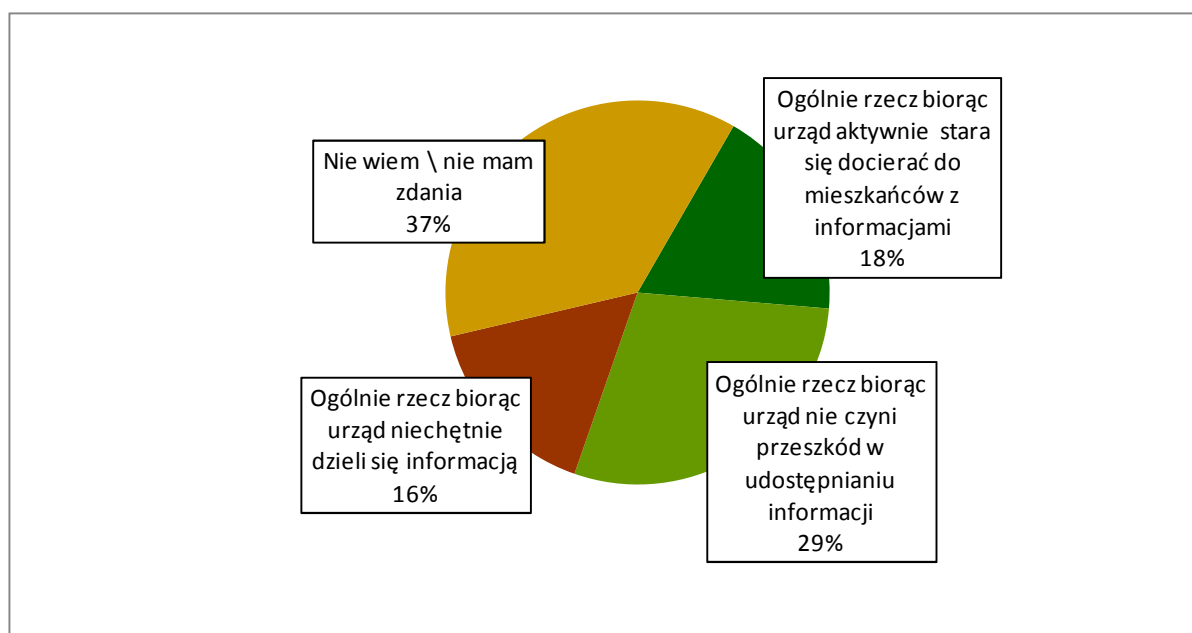
Ocena działalności informacyjnej urzędów gmin/ miast jest bardzo zróżnicowana. 37% badanych nie umiało sformułować jednoznacznej oceny, zaś wśród pozostałych dominował pogląd, iż choć urząd nie czyni przeszkód w dostępie do informacji o swoich działaniach, to jednocześnie nie prowadzi aktywnej polityki informacyjnej (29%). Z kolei 18% badanych uznało, iż ich urzędy są aktywne w docieraniu do mieszkańców z informacjami o swoich działaniach i kwestiach ważnych dla społeczności. Tylko 16% badanych wyraża niezadowolenie z działalności informacyjnej władz stwierdzając, że ich urzędy niechętnie dzielą się informacjami, a ich działania często są nieczytelne dla mieszkańców.

Mieszkańcy wsi zdecydowanie częściej niż mieszkańcy miast (zwłaszcza tych największych) wskazują na aktywność urzędów w dotarciu do obywateli z informacjami (22%).

Powyższe wyniki świadczą o tym, iż 47% badanych ma możliwość względnie łatwego dostępu do informacji na temat działalności urzędu gminy/ miasta. Zapewne właśnie dlatego aż 46% stwierdza, że nie brakuje im żadnych informacji związanych z działalnością urzędu gminy/ miasta – mogą zdobyć informacje, które są im potrzebne. Kolejne 7% badanych w ogóle nie interesuje się tego typu informacjami. Tym samym realne zapotrzebowanie na informacje zgłosiło nieco mniej niż połowa badanych.

Lepiej poinformowani czują się mieszkańcy wsi i najmniejszych miast, wśród których 52% nie dostrzega braków informacji.

Rysunek 9 Jak ogólnie ocenił(a)by Pan(i) aktywność urzędu gminy/miasta w informowaniu mieszkańców o własnych działaniach i innych sprawach ważnych dla lokalnej społeczności. Które z poniższych zdań oddaje w najlepszy to w jaki sposób na co dzień postępuje Pana(i) gmina/miasto? N=1005

W największym stopniu badanych brakowało informacji ogólnych (18%) – w tym najczęściej uważają, że nie docierają do nich żadne informacje (6%). Tymczasem w ramach informacji ogólnych badani chcieliby dowiadywać się m.in. o planowanych działaniach gmin i priorytetach ich realizacji (5%), a także ogólnie o podejmowanych przez gminę działaniach. Na kolejnych miejscach wśród braków informacyjnych badani wymieniali sprawy związane z politykami sektorowymi (11%) – m.in. kulturą i rozrywką, opieką społeczną czy edukacją, informacje o inwestycjach gminy (9%) – w szczególności o planach w tym zakresie i stopniu ich realizacji. Podobne zainteresowanie budzą sprawy samego urzędu (9%) – a zwłaszcza informacje o wysokości wydatków gminy i ich strukturze (o sposobie wydatkowania środków budżetowych).

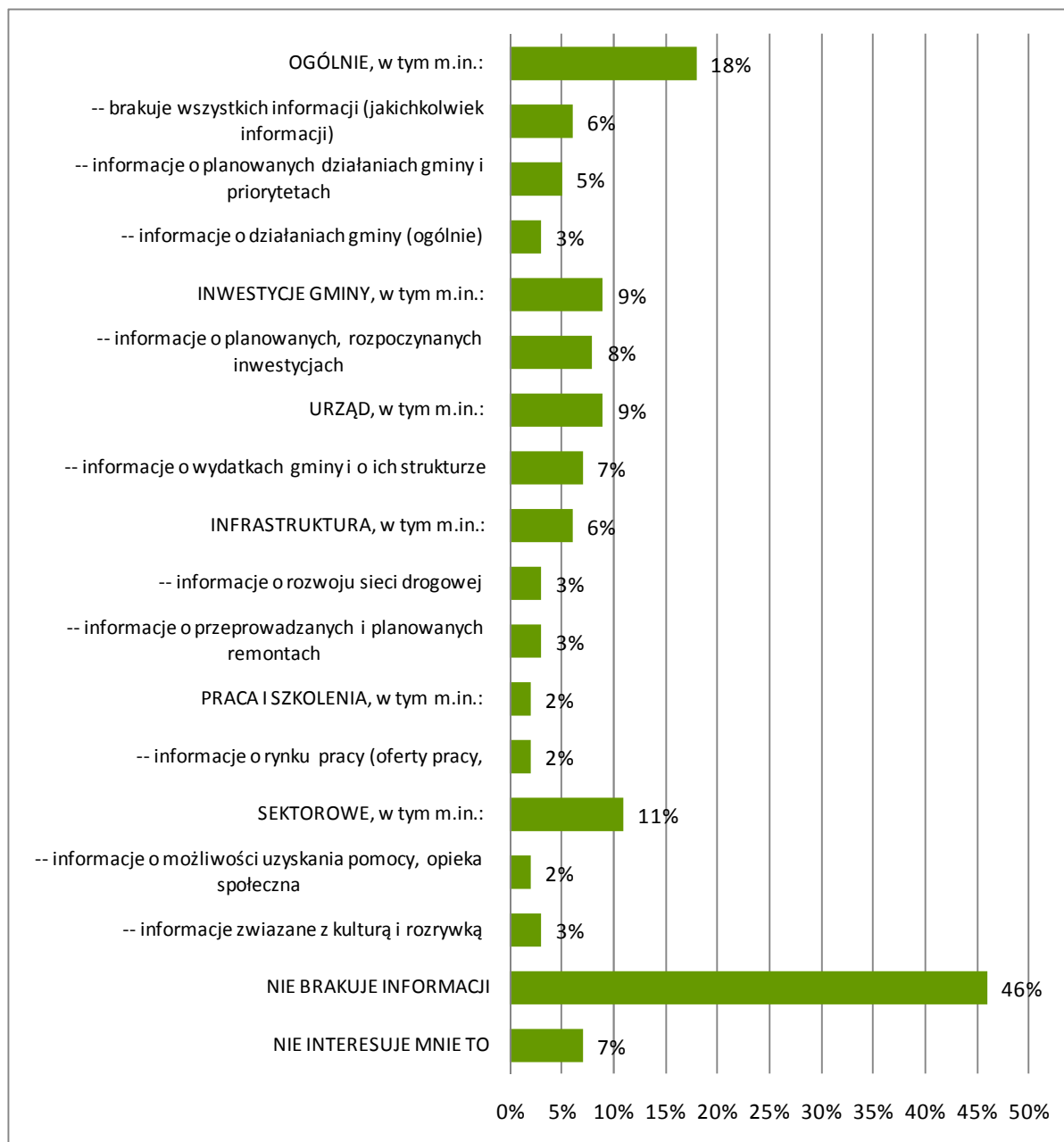
Warto przy tym zaznaczyć, iż zauważone powyżej braki informacyjne nie muszą wcale wynikać wyłącznie z bierności czy nierzetelności urzędów w zakresie działań informacyjnych, ale także z bierności samych obywateli, którzy informacji o działalności władz gminy/ miasta sami nie poszukują i w niewielkim stopniu się nimi interesują (o czym świadczą deklaracje o zainteresowaniu sprawami lokalnymi).

W związku z raczej umiarkowanym zadowoleniem z działalności informacyjnej urzędów oraz w związku ze zgłaszanymi brakami w udostępnianych informacjach, badani wskazali szereg źródeł, z których chcieliby czerpać informacje o prowadzonych i planowanych przez urzędy gmin/ miast działaniach. 39% badanych wskazało lokalną prasę, zaś co trzeci broszury, plakaty czy ulotki, jako najbardziej preferowane źródło informacji. Co piąty badany chciałby, aby przekazywać mu informacje o działaniach urzędu pocztą lub w lokalnym radiu czy telewizji. 16% czytałoby informacje umieszczone w gablotach urzędowych, zaś 14% sięgnęłoby do Internetu.

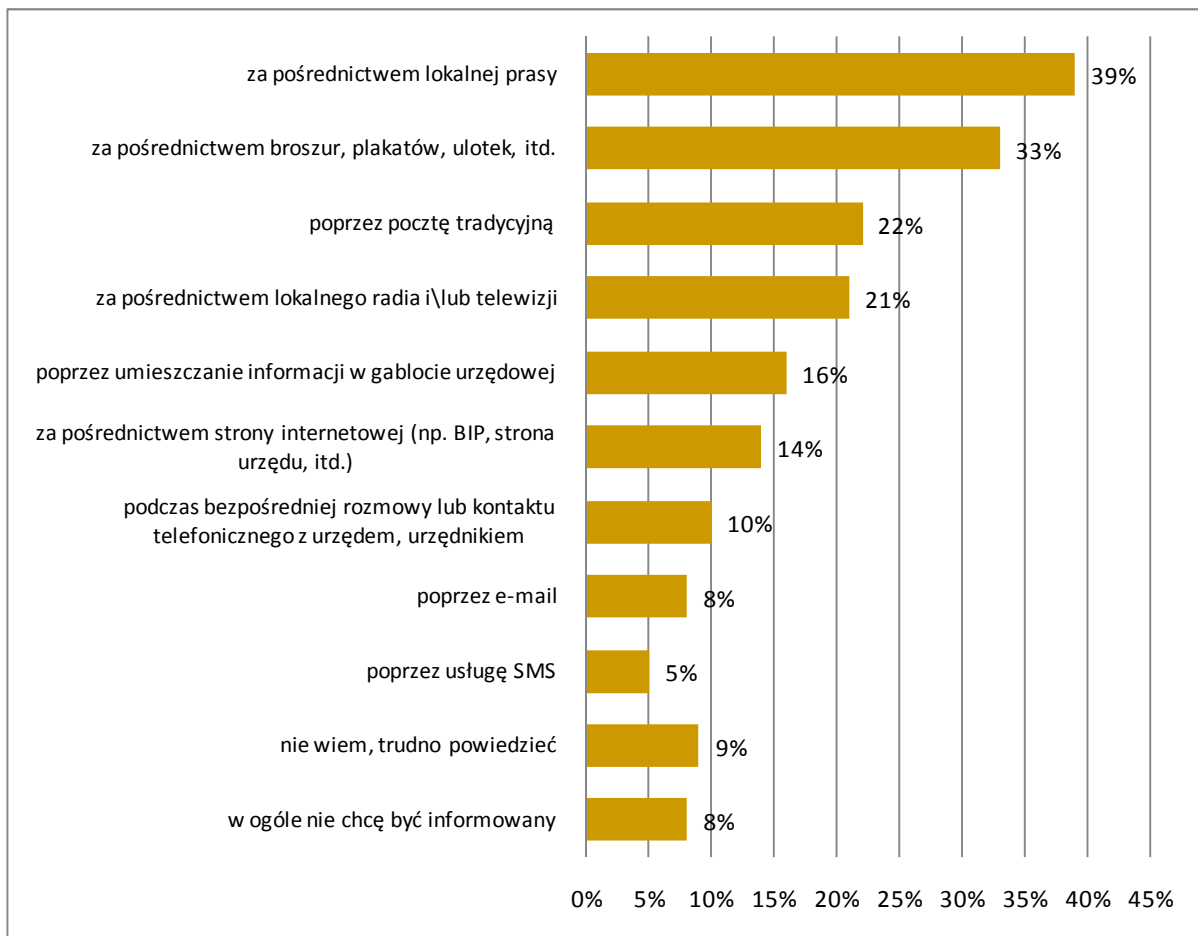
Jedynie 8% badanych wskazało, iż w ogóle nie chcą być informowani o działaniach urzędu.

Im młodszy oraz lepiej wykształceni badani, tym chętniej wybierają formy kontaktu elektronicznego – strony internetowe, e-mail, chętniej też widzieliby informacje w mediach i prasie lokalnej. Natomiast osoby starsze, gorzej wykształcone, a także zamieszkujące na wsiach preferują formy tradycyjne – pocztę, kontakty bezpośrednie, ogłoszenia w gablotach.

Rysunek 10 Jakich informacji związanych z działalnością gminy/miasta Panu(i) brakuje? N=1005

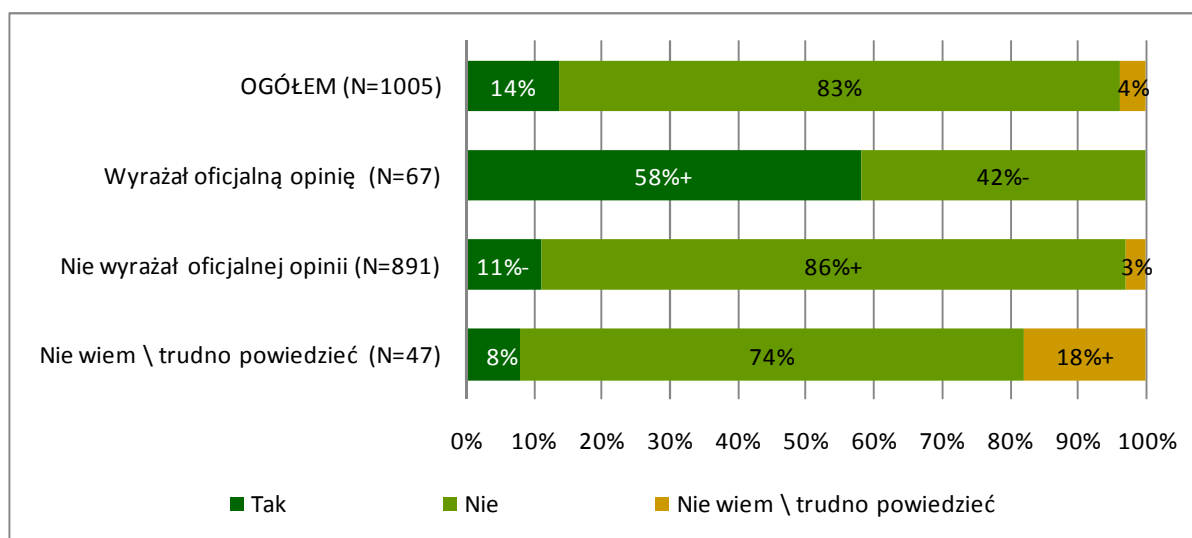
Rysunek 11 W jaki sposób chciał(a)by Pan(i) być informowany(a) przez gminę/miasto o prowadzonych i planowanych działaniach? Proszę zaznaczyć trzy najbardziej dogodnych dla Pana(i) sposoby, w jakie chciał(a)by Pan(i) być informowany(a). N=1005

Jedynie 14% badanych deklaruje, iż aktywnie poszukują informacji o prowadzonych i planowanych przez gminę działaniach. Ogromna większość (83%) pozostaje w tej kwestii bierna i czeka, aż władze gminy/ miasta wykażą się inicjatywą. Do samodzielnego poszukiwania informacji częściej niż raz w tygodniu chętniej przyznają się mężczyźni, osoby korzystające z Internetu, a także uczestniczące w praktykach religijnych. Odsetek takich osób wzrasta też wraz z wykształceniem. Warto także zauważyć, iż wśród osób, którym zdarzyło się wyrazić oficjalne opinie w sprawach istotnych dla społeczności, odsetek deklarujących, iż samodzielnie poszukują informacji, wynosi aż 58%.

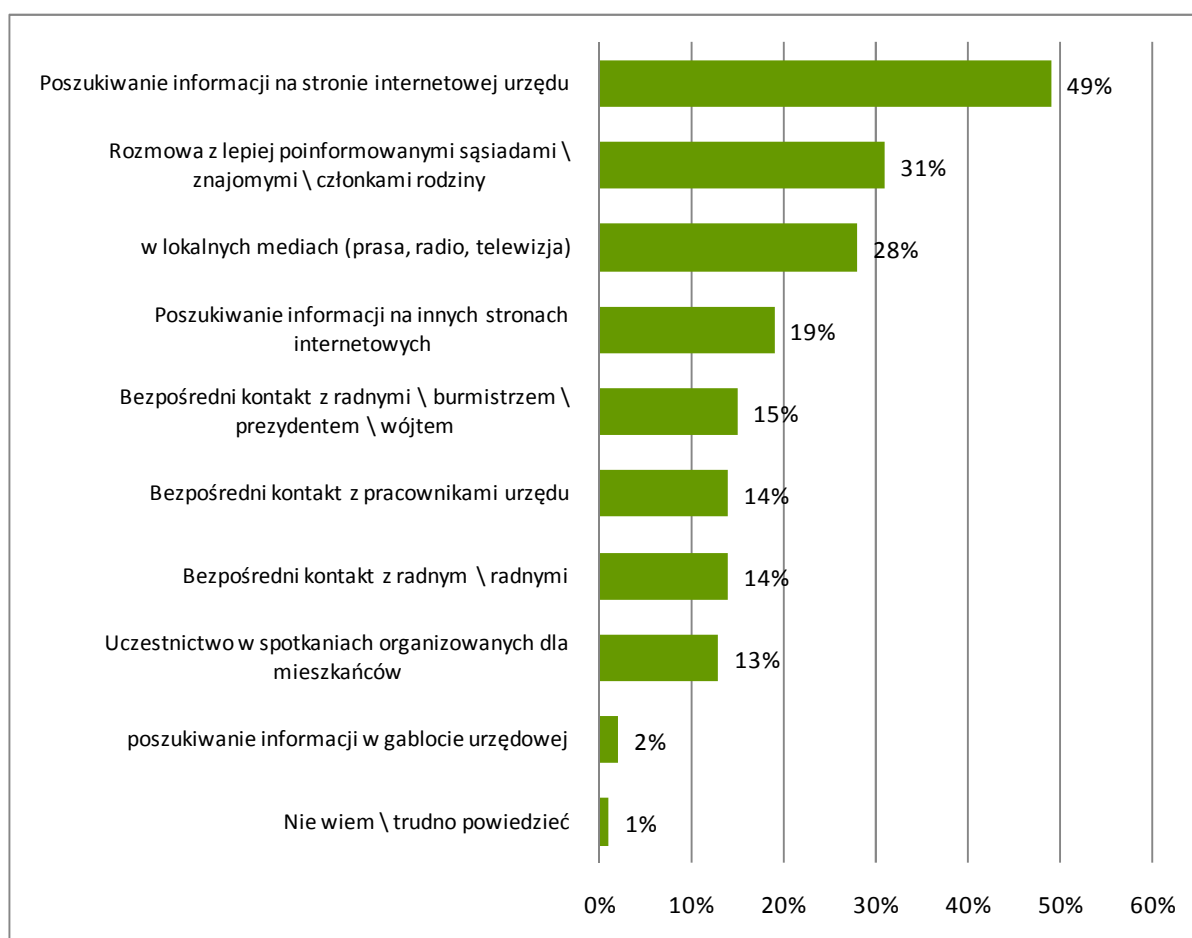
Wśród osób, które samodzielnie poszukują informacji, niemal połowa wykorzystuje w tym celu strony internetowe urzędu (49%) – źródło to szczególnie chętnie wykorzystują osoby z co najmniej średnim wykształceniem. Na drugim miejscu znalazły się kanały nieformalne – rozmowy z sąsiadami, znajomymi, członkami rodziny (31%). Najchętniej wykorzystują je osoby najstarsze, a także posiadające wykształcenie podstawowe. Trzecim z najpopularniejszych źródeł są lokalne media (prasa, radio, telewizja) – 28%.

Rysunek 12 Czy samodzielnie poszukuje Pan(i) informacji o prowadzonych i planowanych przez gminę działaniach? (w zależności od tego, czy badanemu zdarzyło się wyrazić oficjalną opinię w sprawach istotnych dla społeczności lokalnej) N=1005

Znakami „+” oraz „-” zostały oznaczone różnice statystycznie istotne na poziomie 95% (w stosunku do wskazania „ogółem”).

Rysunek 13 W jaki sposób poszukuje Pan(i) informacji o prowadzonych i planowanych przez gminę działaniach? N=139 (osoby, które samodzielnie poszukują informacji o prowadzonych i planowanych przez gminę działaniach)

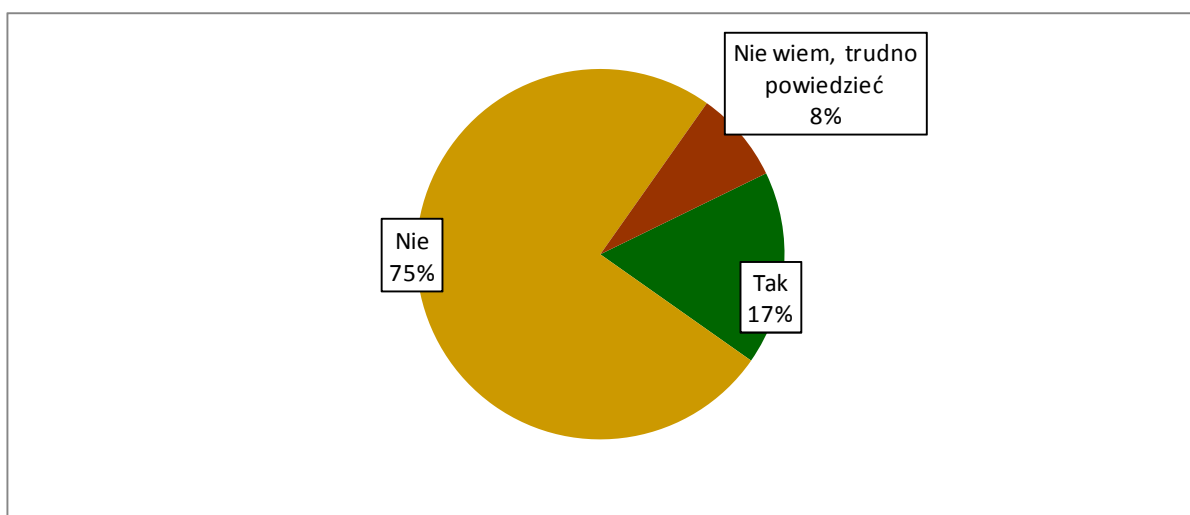
Podsumowanie

1. *Znajomość pojęcia konsultacji społecznych jest wśród Polaków raczej znikoma – kontakt z określeniem „konsultacje społeczne” deklaruje mniej, niż co piąty badany, a wśród nich 10% nie umiało w ogóle wytłumaczyć, na czym ten proces polega. Pozostałe osoby deklarujące znajomość pojęcia zazwyczaj trafnie określają przynajmniej niektóre jego aspekty (zbieranie opinii, rozmowa, przedstawianie problemu/ sprawy dokumentu).*
2. *Oczekiwania co do zasięgnięcia opinii obywateli w konkretnych sprawach są wśród badanych raczej niskie – żadna z przedstawionych kwestii nie uzyskała więcej, niż 25% wskazań. Najczęściej w kontekście spraw, które powinny być konsultowane, wymieniano kwestie dotyczące dzieci i młodzieży, ochrony zdrowia oraz polityki społecznej, zaś w drugiej kolejności sprawy inwestycji drogowych i bezpieczeństwa.*
3. *W ostatnich 2 latach głos w sprawach związanych z działalnością urzędu gminy/miasta, istotnych dla społeczności lokalnej, zabierało jedynie 7% badanych. Osoby te istotnie różniły się pod względem cech społeczno-demograficznych i opinii od ogółu badanych, co prowadzi do wniosku, że fakt wyrażenia opinii nie był sprawą przypadku, ale miał związek z innymi czynnikami. Wśród ważniejszych wyróżników uczestników konsultacji można wymienić – częstsze uczestnictwo w praktykach religijnych, większe zainteresowanie zarówno polityką krajową, jak i sprawami lokalnymi, a także większe zaangażowanie obywatelskie.*
4. *Uczestnicy konsultacji najczęściej wyrażali swoją opinię w sprawach związanych z dziećmi i młodzieżą (29%), a także z inwestycjami drogowymi (25%). Zidentyfikowane rozbieżności pomiędzy oczekiwaniem co do konsultowania kwestii z obywatelami, a doświadczeniami uczestników faktycznych konsultacji dotyczą przede wszystkim tematów ochrony zdrowia i polityki społecznej, w którym bardzo mało osób miało okazję się wypowiedzieć, choć oczekiwania co do konsultacji są tutaj bardzo duże.*
5. *Ponad połowa badanych sama musiała zabiegać o możliwość wyrażenia opinii, pozostali najczęściej uzyskali informację o takiej możliwości bezpośrednio w trakcie kontaktu z urzędnikiem. Najczęściej konsultacje miały formę otwartych spotkań, lub opinię przekazano bezpośrednio do urzędnika w godzinach pracy urzędu.*
6. *Motywacja do wyrażenia opinii najczęściej była związana z wysoką istotnością problemu dla lokalnej społeczności. Zdecydowana większość badanych jest zdania, że warto było wyrazić swoją opinię.*

5.1 WIEDZA I OPINIE NA TEMAT KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Jedynie 17% badanych przyznało, iż zetknęli się z określeniem „konsultacje społeczne”. Odsetek takich osób wzrasta wraz z poziomem wykształcenia.

Rysunek 14 Czy kiedykolwiek zetknął(zetknęła) się Pan(i) z określeniem „konsultacje społeczne”? N=1005

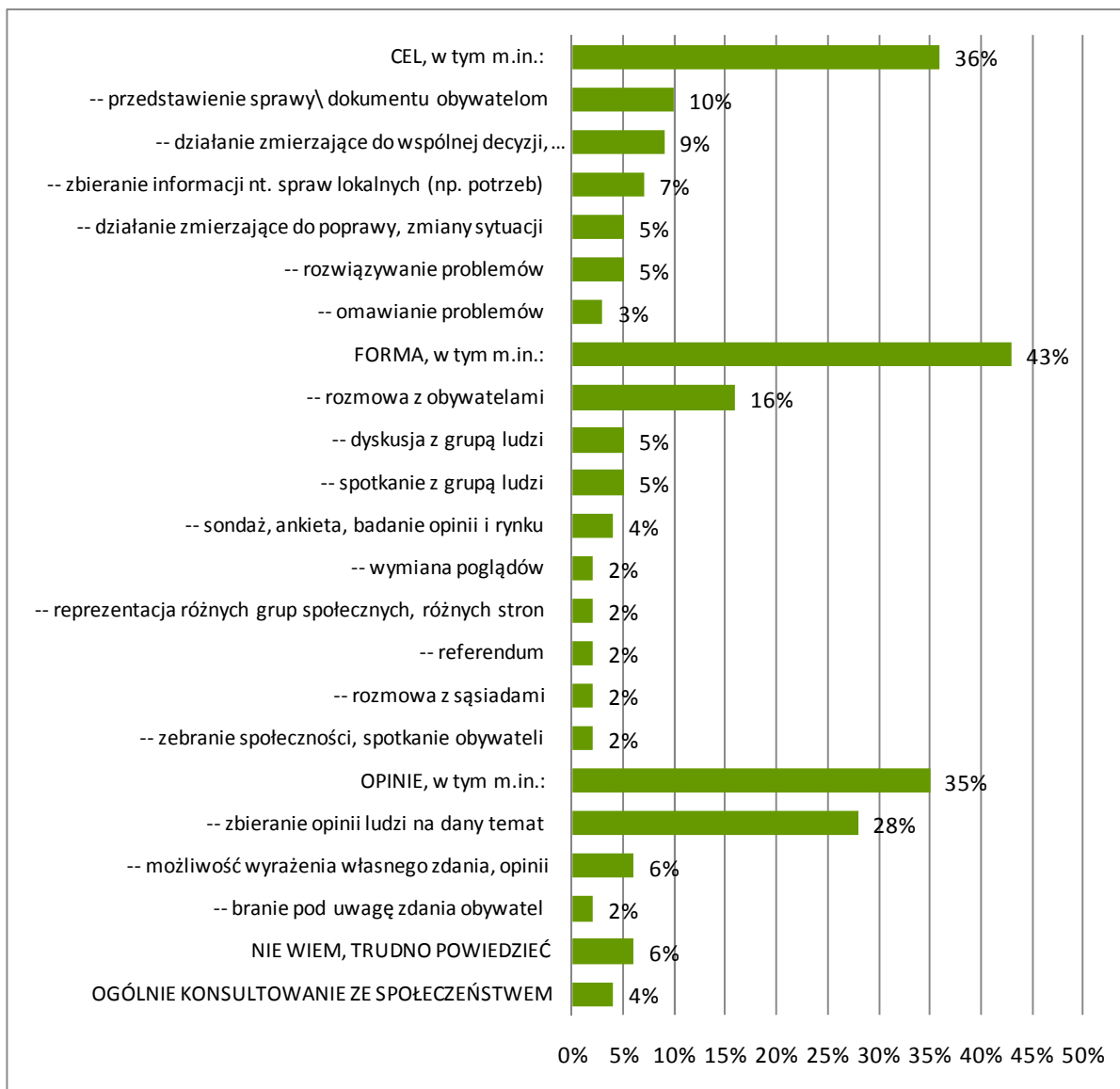
Osoby, które miały kontakt z określeniem „konsultacje społeczne” w większości trafnie określają przynajmniej niektóre jego aspekty – jedynie 6% nie umiało go zdefiniować, zaś 4% udzieliło odpowiedzi zbyt ogólnej, aby ją zakwalifikować (definicji typu *idem per idem*).

Pojęcie konsultacji społecznych najczęściej przywołuje skojarzenia związane z formą konsultowania (43%) – badani stwierdzali, iż konsultacje polegają na rozmowie z obywatelami (16%), dyskusjach czy spotkaniach (5%), albo na sondażach, ankietach (4%). W drugiej kolejności wskazywano na aspekty związane z celem przeprowadzenia konsultacji społecznych (36%) – a zatem przedstawienie obywatelom sprawy czy dokumentu w celach informacyjnych (10%), działania zmierzające do wypracowania wspólnego rozwiązania, decyzji (9%), czy też luźniej związane z konsultacjami rozpoznanie potrzeb (7%). Konsultacje społeczne łączą się też z różnego rodzaju opiniami (35%) – według najliczniejszej grupy badanych polegają na zbieraniu opinii na dany temat (28%) lub dają możliwość wyrażenia własnego zdania (6%).

Zdaniem badanych nie ma spraw czy problemów, które w opinii większości powinny być bezwzględnie konsultowane z mieszkańcami – żadna z przedstawionych kwestii nie została wskazana przez więcej niż 25% badanych. Może to oznaczać, że tak, jak nieznanne jest pojęcie konsultacji społecznych, tak samo w powszechnej opinii nie funkcjonują tematy, w których władza powinna zasięgać opinii obywateli. Potrzeba konsultowania jest zatem względna lub też obywatele w ogóle są jej nieświadomi, co z kolei prowadzi do wniosku, że kultura konsultacji i dialogu społecznego jest w Polsce słabo rozwinięta. Relatywnie niskie oczekiwania społeczne wobec zasięgania opinii obywateli mogą też wynikać z małego zainteresowania sprawami lokalnymi deklarowanego przez badanych – skoro na co dzień nie interesują się oni sprawami gminy czy miasta, nie zdają sobie też sprawy z tego, w jakich kwestiach mogliby się wypowiedzieć. To z kolei może być jednym ze źródeł konfliktów, które

powstają przy szczególnie trudnych decyzjach. Poniekąd winą można tu obarczać obie strony – władze, które zakładają brak zainteresowania obywateli i nie starają się konsultować, oraz obywateli, którzy nie interesując się działalnością władz, nie kontrolują w ten sposób ich poczynañ i sami sobie odbierają możliwość wpływu na decyzje urzędników. Mamy zatem do czynienia z rodzajem negatywnego sprzężenia zwrotnego, w którym zaniechania każdej ze stron wzmacniają się wzajemnie.

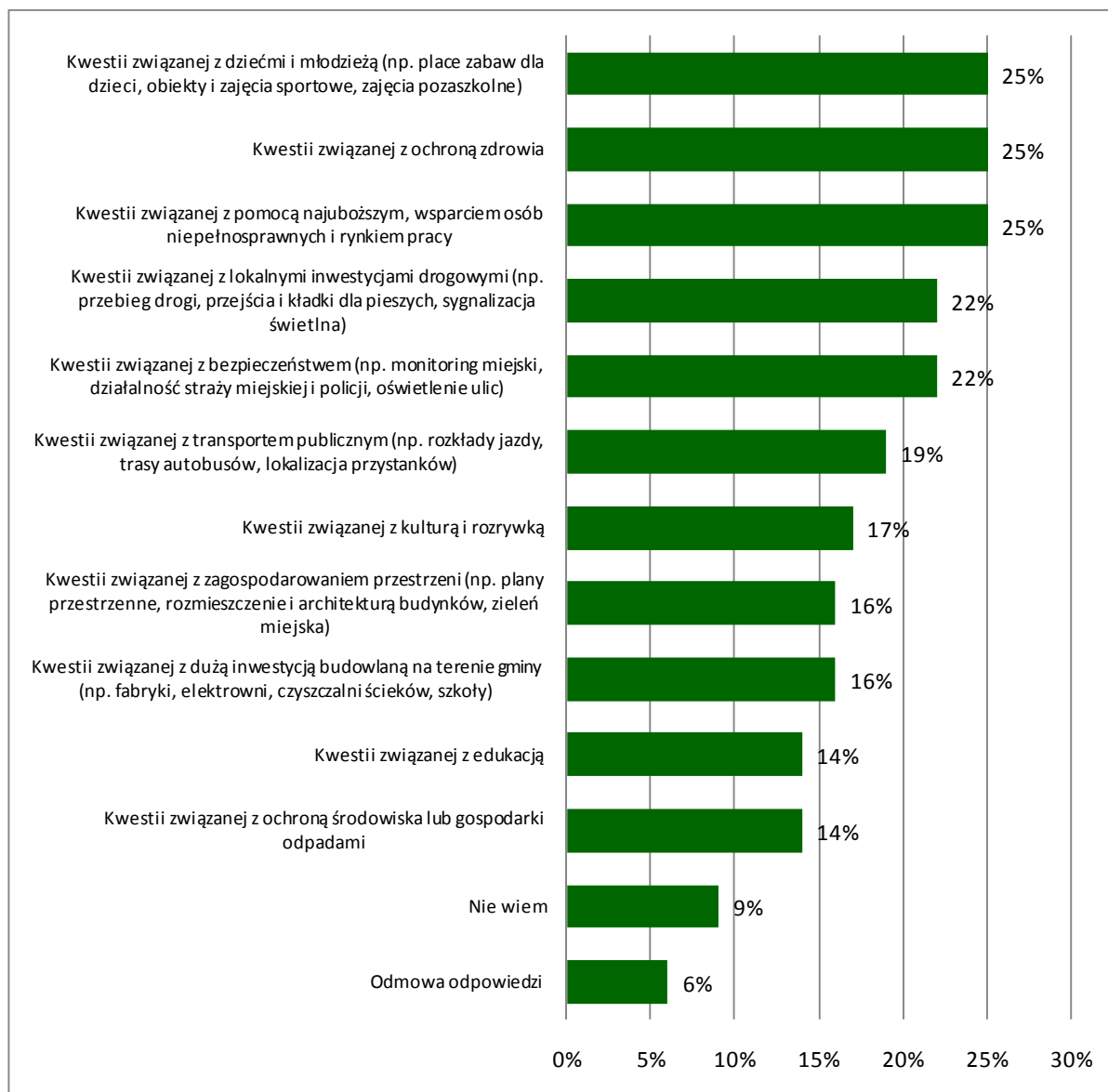
Rysunek 15 Na czym Pana(i) zdaniem polegają konsultacje społeczne? N=166

Wśród spraw, które wskazało najwięcej badanych (po 25%) znalazły się *ex equo* kwestie dotyczące dzieci i młodzieży (plac zabaw, obiekty i zajęcia sportowe itp.), kwestie związane z ochroną zdrowia oraz z polityką społeczną (pomoc społeczna i rynek pracy). W drugiej kolejności obywatele chcieliby, aby konsultowano z nimi sprawy związane z inwestycjami drogowymi oraz bezpieczeństwem (po 22%). 19% uznało za istotne konsultowanie spraw dotyczących transportu publicznego.

Co ciekawe, mniej niż co piąty badany do spraw, które powinny być konsultowane, zalicza kwestie budzące w lokalnych społecznościach zazwyczaj najwięcej kontrowersji – a więc zagospodarowanie przestrzenne oraz lokalizacje dużych inwestycji (po 16%) czy też kwestie związane z ochroną środowiska i gospodarowania odpadami.

Rysunek 16 Z poniżej wymienionych kwestii prosimy wskazać trzy, które w pierwszej kolejności powinny być przedmiotem konsultacji z mieszkańcami. Czy konsultacje, zasięgnięcie opinii obywateli powinny dotyczyć przede wszystkim... N=1005

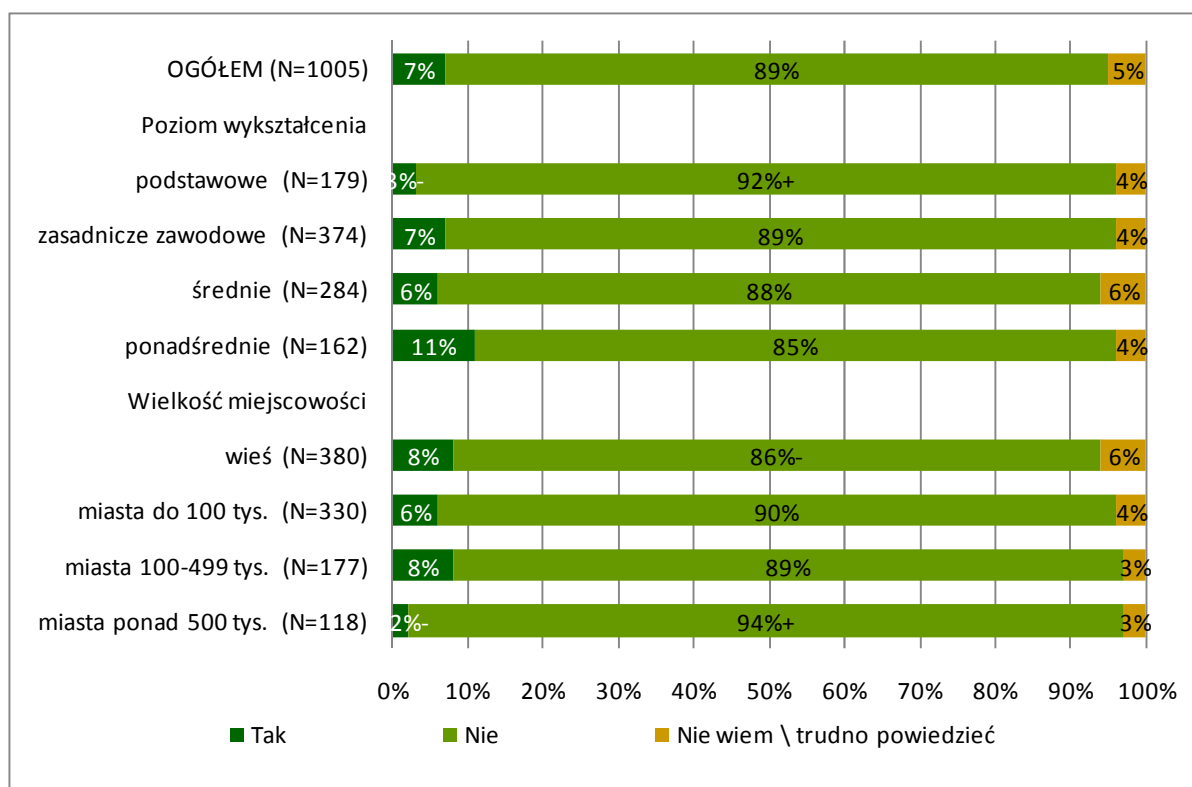
5.2 DOŚWIADCZENIA ZWIĄZANE Z UCZESTNICTWEM W KONSULTACJACH

Jedynie 7% badanych zadeklarowało, iż w ostatnich dwóch latach zdarzyło im się wyrazić oficjalnie opinię w sprawach istotnych dla społeczności lokalnej, związanych z działalnością urzędu gminy/miasta, co zgodnie z założeniami przyjętymi w badaniu stanowi przybliżenie uczestnictwa w

prowadzonych na poziomie lokalnym konsultacjach społecznych⁵. Należy przy tym zwrócić uwagę, że odsetek uczestników jakichkolwiek konsultacji społecznych wśród obywateli może być wyższy, ponieważ niniejsze badanie nie uwzględniało procesów konsultacji prowadzonych przez inne instytucje niż urząd gminy/ miasta (np. konsultacje prowadzone przez Generalną Dyрекcyję Dróg Krajowych i Autostrad).

Odsetek osób, którym zdarzyło się konsultować sprawy publiczne wzrasta wraz ze wzrostem wykształcenia. Istotnie rzadziej udział w konsultacjach deklarowali natomiast mieszkańcy największych miast.

Rysunek 17 Czy w ciągu ostatnich dwóch lat zdarzyło się Panu(i) jako obywatelowi wyrazić oficjalnie opinię (np. w rozmowie z przedstawicielem urzędu lub na piśmie) w sprawach istotnych dla społeczności lokalnej, związanych z działalnością urzędu gminy/miasta? N=1005

Znakami „+” oraz „-” zostały oznaczone różnice statystycznie istotne na poziomie 95% (w stosunku do wskazania „ogółem”).

Osoby, którym zdarzyło się oficjalnie zabierać głos w sprawach publicznych, w istotny sposób różnią się pod względem cech społeczno-demograficznych, oraz pod względem wyrażanych opinii, od osób, które nie uczestniczyły w żadnych konsultacjach. Oznacza to, że fakt wyrażenia oficjalnej opinii nie jest sprawą całkowicie przypadkową (np. akurat w gminach/ miastach tych osób po prostu w ostatnich dwóch latach przeprowadzono konsultacje), ale o tym, czy dana osoba zabierze głos, decydują inne czynniki.

⁵ Ze względu na bardzo niską znajomość pojęcia „konsultacji społecznych” zrezygnowano z używania tego terminu przy zbieraniu informacji o doświadczeniach związanych z uczestnictwem w konsultacjach. Ze względu na ogromną różnorodność form konsultacji (spotkania, rozmowy indywidualne, badania społeczne, konsultacje internetowe, etc.) obawiano się, że część respondentów może nie zrozumieć treści pytania. Dlatego poczyniono tutaj założenie, że osoby wyrażające oficjalną opinię *de facto* były uczestnikami jakiejś formy konsultacji społecznych.

Wśród osób, które zabierały głos w sprawach istotnych dla społeczności lokalnej, znalazło się nieco więcej mężczyzn niż kobiet. Częściej są to osoby w wieku 25-59 lat niż z najmłodszej lub najstarszej grupy wiekowej. Niemal połowę tej grupy stanowią mieszkańcy wsi, za to prawie nie ma wśród nich mieszkańców największych miast. Zdecydowanie częściej wśród uczestników konsultacji są też osoby z wykształceniem powyżej podstawowego, a także osoby posiadające stałą pracę. Skłonność do oficjalnego wyrażania opinii ma też bardzo silny związek z posiadaniem dzieci.

Tabela 2 Czy w ciągu ostatnich dwóch lat zdarzyło się Panu(i) jako obywatelowi wyrazić oficjalnie opinię (np. w rozmowie z przedstawicielem urzędu lub na piśmie) w sprawach istotnych dla społeczności lokalnej, związanych z działalnością urzędu gminy/miasta? ZRÓŻNICOWANIE ZE WZGLĘDU NA ZMIENNE DEMOGRAFICZNE

		Osoby, które wyraziły oficjalną opinię (N=67)	Osoby, które nie wyraziły oficjalnej opinii (N=891)	OGÓŁEM (N=1005)
Płeć respondenta	mężczyzna	51%	48%	49%
	kobieta	49%	52%	51%
Kategoria wieku	15-24 lata	8%	19%	19%
	25-39 lat	31%	28%	29%
	40-59 lat	48%	35%	36%
	60 lub więcej	13%	17%	17%
Wielkość miejscowości	wieś	46%	37%	38%
	miasta do 100 tys.	30%	33%	33%
	miasta 100-499 tys.	21%	18%	18%
	miasta ponad 500 tys.	4%	13%	12%
Poziom wykształcenia ukończonego	podstawowe	9%	22%	21%
	zasadnicze zawodowe	41%	37%	37%
	średnie	34%	32%	32%
	wyższe	16%	8%	9%
	brak odpowiedzi		1%	1%
Czy ma stałą pracę?	nie	45%	55%	54%
	tak	55%	45%	46%
Czy ma dzieci?	nie ma dzieci	21%	37%	37%
	ma dzieci	79%	63%	63%
Ogółem		100%	100%	100%

Dość naturalne jest to, że uczestnicy konsultacji to grupa, która jest też w dużo większym stopniu, niż ogół badanych, zainteresowana zarówno polityką krajową, jak i sprawami miasta czy gminy. Co więcej, osoby te skłonne są w większym stopniu do zaangażowania obywatelskiego czy nieodpłatnej pomocy dla osób spoza rodziny – zdecydowanie częściej podejmują tego typu aktywności, i w dodatku zdarza im się podejmować więcej niż jedno działanie.

Powyżej opisane związki świadczą o tym, że uczestnictwo w konsultacjach społecznych jest najprawdopodobniej przejawem pewnej ogólnej postawy, która sprawia, że dana osoba chętnie angażuje się w sprawy publiczne, jest bardziej skłonna do pomocy i współpracy z innymi obywatelami, przejawia większą aktywność i większe zainteresowanie tym, co dzieje się w jej okolicy.

Tabela 3 Czy w ciągu ostatnich dwóch lat zdarzyło się Panu(i) jako obywatelowi wyrazić oficjalnie opinię (np. w rozmowie z przedstawicielem urzędu lub na piśmie) w sprawach istotnych dla społeczności lokalnej, związanych z działalnością urzędu gminy/miasta? ZRÓŻNICOWANIE ZE WZGLĘDU NA ZAINTERESOWANIE I ZAANGAŻOWANIE OBYWATELSKIE

		Osoby, które wyraziły oficjalną opinię (N=67)	Osoby, które nie wyraziły oficjalnej opinii (N=891)	OGÓŁEM (N=1005)
Jak określił(a)by Pan(i) swoje zainteresowanie polityką krajową	Bardzo duże lub raczej duże	54%+	27%-	29%
	Bardzo małe lub raczej małe	45%-	61%+	60%
	Nie interesuje to mnie	--	10%+	10%
	Trudno powiedzieć	1%	2%	2%
Jak określił(a)by Pan(i) swoje zainteresowanie sprawami Pana(i) miasta \ gminy	Bardzo duże lub raczej duże	60%+	29%-	32%
	Bardzo małe lub raczej małe	39%-	60%+	59%
	Nie interesuje to mnie	--	7%	7%
	Trudno powiedzieć	1%	3%	3%
Ile razy w ciągu ostatnich 12 miesięcy robił(a) Pan(i) coś, by bezpośrednio pomóc osobie \ osobom spoza rodziny (np. sąsiadowi)?	Wcale	9%-	29%+	27%
	Raz lub dwa razy	22%	23%	24%
	Kilka razy	48%	34%-	36%
	Robię to regularnie (np. raz na miesiąc)	15%+	5%	5%
	Nie wiem, trudno powiedzieć	6%	6%	6%
	Odmowa odpowiedzi	--	2%	2%
Ile razy w ciągu ostatnich 12 miesięcy angażował (a) się Pan(i) w jakikolwiek sposób w sprawy lokalnej społeczności?	Wcale	23%-	56%+	52%
	Raz lub dwa razy	33%	21%	22%
	Kilka razy	30%+	13%-	14%
	Robię to regularnie (np. raz na miesiąc)	10%+	1%-	2%
	Nie wiem, trudno powiedzieć	4%	7%	8%
	Odmowa odpowiedzi	--	2%	2%
Ile razy w ciągu ostatnich 12 miesięcy angażował (a) się Pan(i) w jakikolwiek sposób w sprawy publiczne, wykraczające poza lokalną społeczność?	Wcale	34%-	71%+	66%
	Raz lub dwa razy	31%+	13%-	14%
	Kilka razy	24%+	7%-	8%
	Robię to regularnie (np. raz na miesiąc)	5%	1%-	2%
	Nie wiem, trudno powiedzieć	5%	6%-	8%
	Odmowa odpowiedzi	--	2%	2%
Ogółem		100%	100%	100%

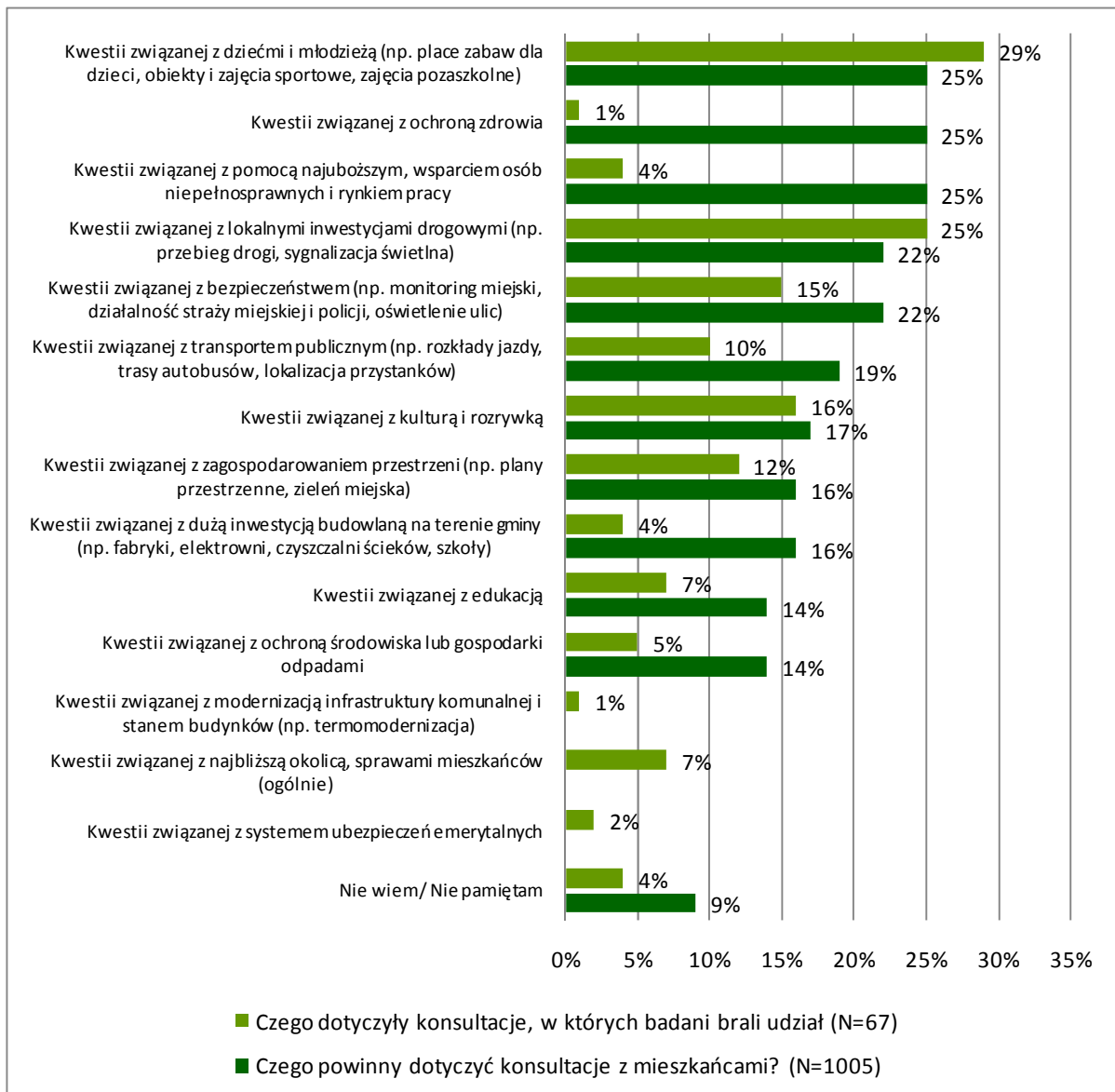
Znakami „+” oraz „-” zostały oznaczone różnice statystycznie istotne na poziomie 95% (w stosunku do wskazania „ogółem”).

Osoby, które uczestniczyły w konsultacjach, najczęściej wyrażały swoją opinię w sprawach związanych z dziećmi i młodzieżą (29%), a także z inwestycjami drogowymi (25%). Nieco rzadziej pojawiały się problemy związane z kulturą i rozrywką (16%), a także z bezpieczeństwem (15%). 12% miało okazję wyrazić oficjalną opinię w związku z problemami zagospodarowania przestrzeni, zaś co dziesiąty w sprawie transportu publicznego.

Pomiędzy zgłaszanym oczekiwaniem konsultowania pewnych kwestii z obywatelami a doświadczeniami uczestników faktycznych konsultacji, w kilku przypadkach widać wyraźne

rozbieżności. Dotyczy to w szczególności kwestii związanych z ochroną zdrowia oraz polityką społeczną – w których to sprawach bardzo mało osób miało okazję się wypowiedzieć, choć oczekiwania konsultacji tych kwestii są bardzo duże. Zauważmy, że są to sprawy, którym zazwyczaj dużo miejsca poświęca się w mediach, choć jednocześnie rozmowy w tych sprawach odbywają się albo na poziomie wyższym niż lokalny (np. służba zdrowia), albo z partnerami społecznymi, a nie z obywatelami (np. pomoc społeczna, rynek pracy). Rozbieżności obserwujemy także w przypadku spraw związanych z inwestycjami na terenie gminy, kwestiami dotyczącymi edukacji czy ochrony środowiska.

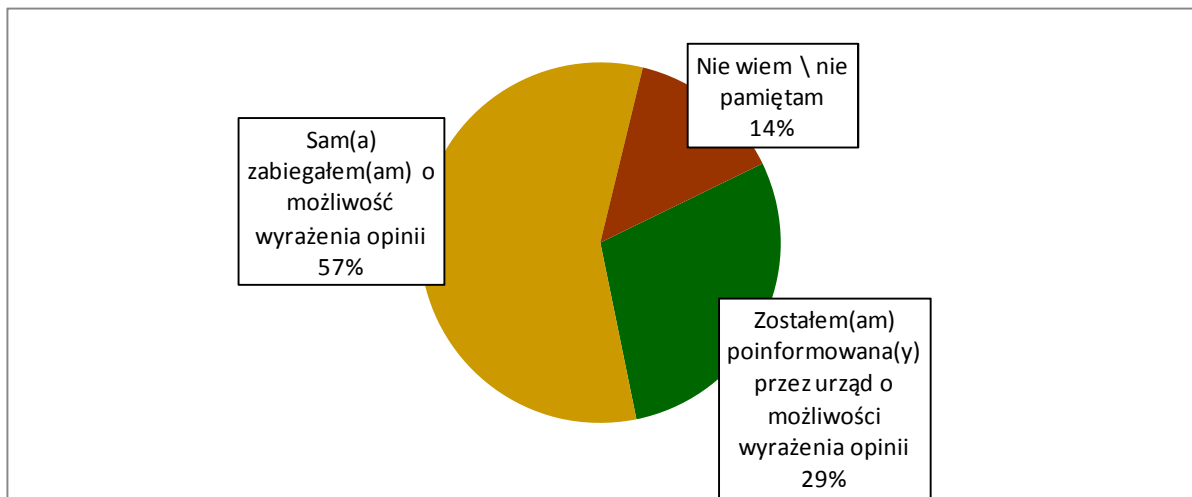
Rysunek 18 Czego dotyczyła sprawa lub sprawy, w której/ których zabrat(a) Pan(i) głos, wyraziła swoją opinię? w porównaniu do pytania: Z poniżej wymienionych kwestii prosimy wskazać trzy, które w pierwszej kolejności powinny być przedmiotem konsultacji z mieszkańcami. Czy konsultacje, zasięganie opinii obywateli powinny dotyczyć przede wszystkim...

O tym, że udział w konsultacjach zazwyczaj wymaga od obywateli aktywności, a nie jest efektem działań urzędu, świadczy fakt, że ponad połowa badanych musiała sama zabiegać o możliwość wyrażenia opinii (57%).

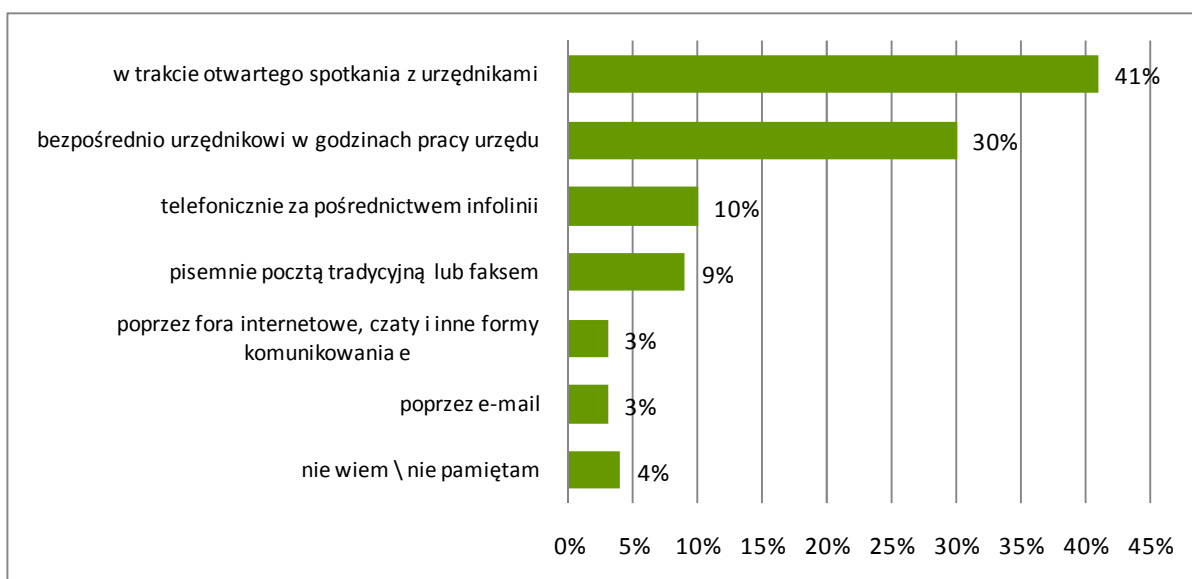
Jedynie 29% stwierdziło, że to urząd poinformował ich o możliwości wyrażenia opinii. 50% z nich informację taką uzyskało w trakcie kontaktu z urzędnikiem (bezpośredniego lub telefonicznego). Inne kanały przekazania informacji były wskazywane sporadycznie – m.in. umieszczenie w gablocie urzędowej (15%), usługa sms (12%), broszury, plakaty, ulotki (10%).

Rysunek 19 Czy w tej sprawie został(a) Pan(i) poinformowany o możliwości wyrażenia opinii (np. przez przedstawicieli urzędu), czy też zabranie głosu było Pana(i) inicjatywą? N=67

Najczęściej konsultacje, w których uczestniczyli badani, polegały na udziale w spotkaniach otwartych, w trakcie których możliwe było wyrażenie opinii (41%). 30% badanych przekazało swoją opinię bezpośrednio do urzędnika w godzinach pracy urzędu. W kilku przypadkach wyrażenie własnej opinii było możliwe dzięki infolinii lub też została ona przekazana pisemnie poprzez pocztę tradycyjną czy faks. Pojedyncze były przypadki wykorzystania Internetu.

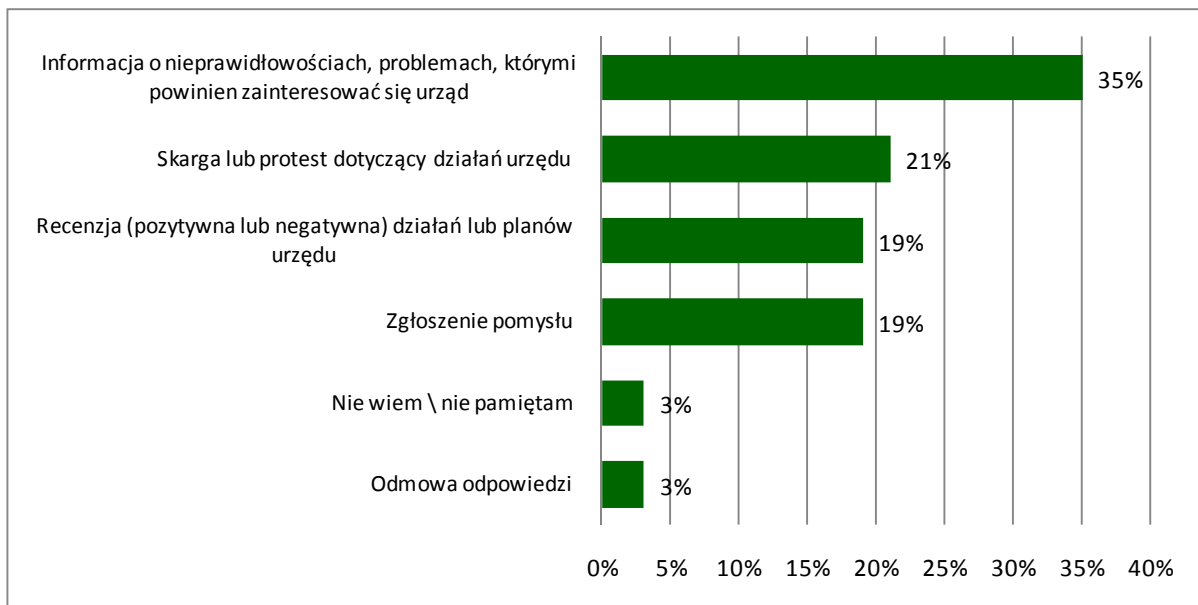
Rysunek 20 W jakiej formie wyraził(a) Pan(i) swoją opinię? N=67

Najczęściej badani w trakcie konsultacji przekazywali opinie na temat problemów, nieprawidłowości, którymi powinien zainteresować się urząd – taki charakter miała co trzecia spośród oficjalnie

wyrażonych uwag. Co piąta wypowiedź była skargą lub protestem dotyczącym działań urzędu (21%), recenzją działań lub planów urzędu (19%) lub zgłoszeniem pomysłu (19%).

Rysunek 21 Jaki charakter miała Pana(i) wypowiedź? Czy było to... N=67

Motywacja, która najczęściej sprawiała, że badani zabierali głos w jakiejś sprawie, związana była z istotnością problemu dla lokalnej społeczności (41%). Co piąty badany zdecydował się na wyrażenie opinii z poczucia obywatelskiego obowiązku (21%) lub też ze względu na to, że sprawa dotyczyła bezpośrednio jego (20%).

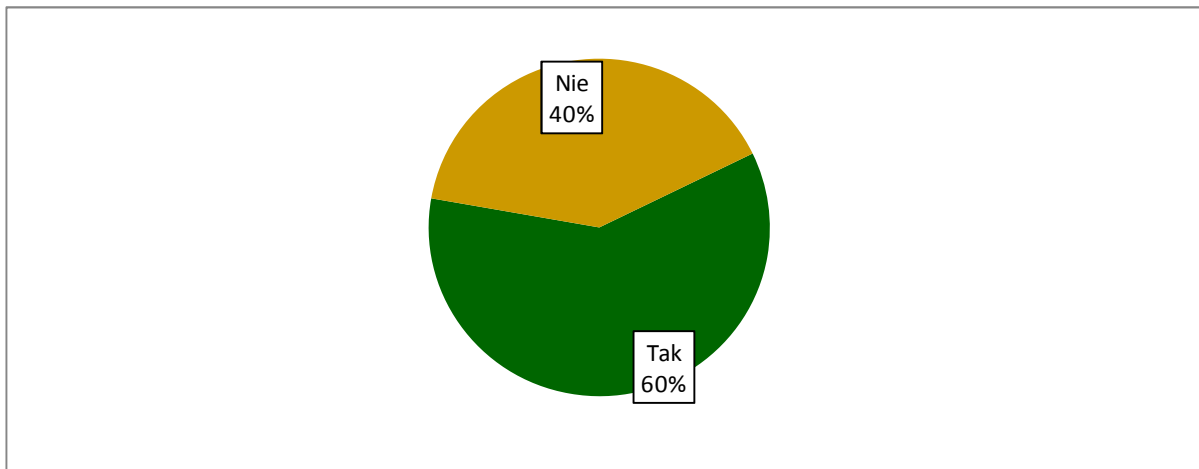
Rysunek 22 Dlaczego zdecydował(a) się Pan(i) na zabranie głosu, wyrażenie swojej opinii? N=67

60% uczestników konsultacji interesowało się sprawą, w której zabierali głos, na tyle, aby wiedzieć, jakie ostatecznie decyzje zostały podjęte w konsultowanej kwestii. Przy tym nieco ponad połowa badanych deklaruje, że zostali o tejsze decyzji poinformowani przez urząd – bądź to w formie pisemnej, np. listownie lub poprzez e-mail (31%), bądź bezpośrednio w trakcie specjalnie

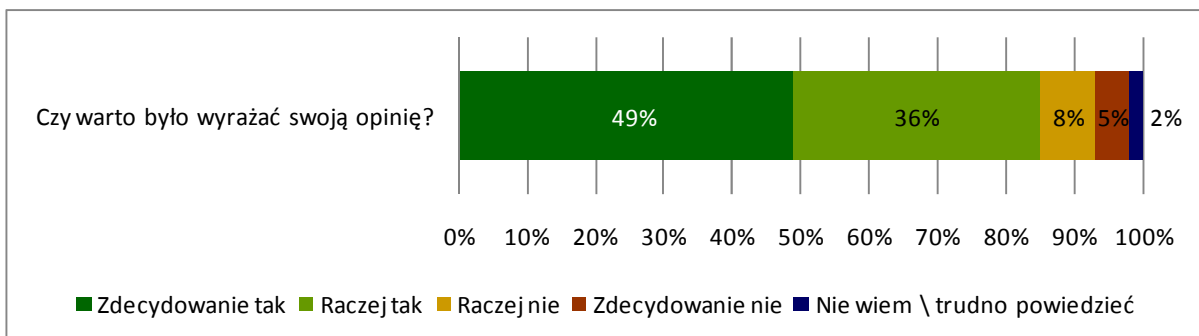
zorganizowanego spotkania (24%). 15% badanych samodzielnie dotarło do informacji o decyzji pytając o nią różne osoby. 13% dowiedziało się z obwieszczenia urzędowego, 7% z mediów lokalnych.

Rysunek 23 Czy wie Pan(i), jakie ostatecznie decyzje władze podjęły w sprawie, w której był(a) Pan(i) wyraził(a) Pan(i) opinię? N=67

Poziom satysfakcji z możliwości wyrażenia własnej opinii w konsultowanej sprawie jest wśród badanych bardzo wysoki – 85% jest zdania, że warto było wyrazić swoją opinię, w tym niemal połowa ma co do tego bardzo silne przekonanie.

Rysunek 24 Czy uważa Pan(i), że warto było wyrazić swoją opinię w tej kwestii? N=67

6 OCENA PROCEDURY REALIZACJI BADANIA ORAZ WYKORZYSTANEGO KWESTIONARIUSZA POD KĄTEM PRZYDATNOŚCI DLA PRZYSZŁYCH BADAŃ

Jednym z celów badania „Omnibus” było przetestowanie narzędzia, które w całości lub w części mogłoby w przyszłości posłużyć do stworzenia systematycznego badania dedykowanego kwestiom aktywności obywatelskiej. Dlatego też obok analizy wyników dokonano oceny procedury badania i narzędzia pod kątem przydatności dla kolejnych badań.

6.1 REALIZACJA

1. Należy unikać prowadzenia badań w okresach, w których występują wydarzenia mogące wpływać na uzyskane wyniki. W kontekście partycypacji społecznej do takich wydarzeń zaliczyć należy: wybory (każdego szczebla) i poprzedzającą je bezpośrednio kampanię wyborczą, akcje społeczne o szerokim zasięgu (np. Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy, kampania na rzecz przekazywania 1% organizacjom pożytku publicznego), nagłośnione w mediach konflikty (np. konflikty rządu ze związkami zawodowymi, protesty ekologów przy wytyczaniu przebiegu dróg), czy okresy świąteczne (poza spodziewanymi trudnościami realizacyjnymi okresy świąteczne mogą wpływać na odbiór sfery wartości, a przez to skłaniać badanych do udzielania innych odpowiedzi, niż te, których udzieliliby w innym czasie). Jeżeli jednak w trakcie realizacji badania wystąpią jakieś wydarzenia, które mogłyby mieć wpływ na wyniki, fakt ten musi zostać odnotowany w notcie metodologicznej wraz z hipotezami na temat możliwych zakłóceń.
2. Jeżeli celem kolejnego badania jest dokładniejszy opis grupy uczestników konsultacji społecznych, konieczne jest zwiększenie reprezentacji tej grupy w próbie badawczej. Wybór sposobu na zapewnienie odpowiedniej liczebności tej grupy jest zależny od pozostałych celów badania (np. może to być proste zwiększenie liczebności próby, lub włączenie kryterium uczestnictwa w konsultacjach do kryteriów doboru respondentów, przy jednoczesnym ustaleniu minimalnej kwoty dla tej grupy).

6.2 DEFINICJE

3. Przy kolejnych badaniach należy brać także pod uwagę fakt, jak mały odsetek osób w społeczeństwie zetknął się z pojęciem konsultacji społecznych. W związku z tym pytania o uczestnictwo w konsultacjach muszą być opatrzone albo definicją tego pojęcia, albo inną jego operacjonalizacją. Operacjonalizacja dokonana w kwestionariuszu wykorzystanym na potrzeby badania zawężyła konsultacje wyłącznie do przeprowadzanych przez urzędy gmin/miast. Gdyby jednak w zakres przyszłych badań miały wchodzić także inne procesy konsultacji, należy dokonać niezbędnych zmian. Można także rozważyć dokładniejsze określenie, na czym polega udział w konsultacjach – aby wykluczyć ewentualne wskazania

związane ze skargami (np. ogólnymi skargami na działania urzędu), które nie zawsze muszą mieć związek z prowadzonymi procesami konsultacji.

4. W przypadku gdyby ze względów badawczych konieczne było posługiwanie się pojęciem „konsultacji społecznych”, należy je dokładnie zdefiniować – nawet wśród osób, które miały kontakt z tym określeniem, spotkano się z dużą różnorodnością jego rozumień. Dlatego też nie można zakładać *ad hoc*, iż respondent przez pojęcie „konsultacje społeczne” będzie rozumiał to samo, co autorzy badania.
5. Wobec małej wiedzy obywateli na temat organizacji pozarządowych działających w ich okolicy, w ramach przyszłych badań należałoby rozważyć wprowadzenie dokładnej definicji tego pojęcia. Być może niska świadomość na temat działalności trzeciego sektora wynika z niezrozumienia terminu „organizacje pozarządowe”, nie zaś wyłącznie z niewiedzy czy ignorancji badanych.

6.3 PYTANIA

6. Wśród zagadnień ujętych w kwestionariuszu warto zachować pytania związane z aktywnością obywatelską, ponieważ postawa ta ma wyraźny związek z uczestnictwem w konsultacjach. Ważne są także zmienne wskazujące na związki z lokalną społecznością – zasiedzenie, długość zamieszkiwania w okolicy, własność mieszkania lub domu, ale także opinie na temat mieszkańców okolicy. Wyniki badania wskazują na związki pomiędzy tymi zmiennymi a aktywnością obywatelską.
7. Odsetek odpowiedzi „nie wiem, trudno powiedzieć” w przypadku zdecydowanej większości pytań mieści się w akceptowalnych granicach – wskazuje na dobre zrozumienie pytania, a także na brak jego drażliwego charakteru. Odpowiedź ta jest niezbędna w sytuacji, gdy pytanie dotyczy wiedzy (np. o działalność organizacji pozarządowych) – wówczas pozwala trafnie zdiagnozować jej poziom. Jednocześnie w kilku pytaniach (poza pytaniami o wiedzę) odsetek wskazań „nie wiem” był relatywnie duży, ale wynikało to ze specyfiki tych pytań – dotyczyły one osobistego zaangażowania w działania na rzecz lokalnej społeczności czy też nieodpłatną pomoc osobom spoza rodziny. W tego typu pytaniach niewiele osób odważy się wskazać, że nie podjęło tego typu aktywności – tym samym odpowiedź „nie wiem” ma charakter ucieczkowy, pozwalając respondentom uniknąć odpowiedzi bez stawiania siebie w niekorzystnym świetle.
8. Doprecyzowania wymagają pytania związane z tematycznym zakresem konsultacji społecznych. W obecnym kształcie kategorie w tych pytaniach są zbyt ogólne i mogą nie być właściwie rozumiane przez respondentów. Wskazane byłoby przynajmniej uzupełnienie opcji o przykłady dotyczące bezpośrednio obywateli.
9. Kafeterie zostały dobrane trafnie. Skale są dopasowane do celów poszczególnych pytań. Kafeterie niemające charakteru skali w większości przypadków wyczerpują zakres udzielanych odpowiedzi – odpowiedzi „inne” stanowiły zazwyczaj znikomy odsetek wskazań. Klucze odpowiedzi nie wymagały dużych uzupełnień, a po ich dokonaniu na podstawie odpowiedzi z kategorii „inne”, mają w jeszcze większym stopniu wyczerpujący charakter.

Należy przy tym pamiętać, że część odpowiedzi z kategorii „inne” może wymagać zaklasyfikowania do już przewidzianych kategorii (a wśród „innych” znalazła się na skutek nieuwagi ankietera).